

کوی آبی زیبا

درس اول

* زمین ما بخش کوچکی از منظومه خورشیدی است. منظومه ای از یک ستاره به نام خورشید و اجرام آسمانی متعدد که در مدارهای پیرامون آن می گردند.

* منظومه خورشیدی دارای هشت سیاره است. چهار سیاره نزدیک به خورشید که سطوح سنگی و جامد دارند و به آن ها سیاره های درونی می گویند.

* چهار سیاره دورتر از خورشید که از گازهای مختلف تشکیل شده اند و سیاره های بیرونی نامیده می شوند.

* در میان سیاره نزدیک به خورشید زمین بزرگ ترین است. زمین سومین سیاره منظومه شمسی است و در فاصله ۱۵۰ میلیون کیلومتری خورشید قرار دارد.

* دانشمندان عمر زمین و منظومه خورشیدی را حدود ۴/۵ میلیارد سال تخمین زده اند. بنا بر فرضیه هایی معتقدند که این منظومه از ابری متشکل از گازها و غبارهای بین ستاره ای پدید آمده است.

* برخی از سیاره های منظومه خورشیدی، قمرهایی دارند که به دور این سیاره ها می گردند. سیاره زمین یک قمر به نام ماه دارد.

* در سیاره های گازی (بیرونی) تعداد قمرها بیشتر است. برای مثال سیاره مشتری ۶۰ قمر دارد.

* خورشید در مرکز منظومه قرار دارد، سرچشمه اصلی نور و گرما و انرژی بر روی زمین است. قطر خورشید حدود ۱۰۹ برابر قطر زمین و جرم آن ۳۳۰ هزار برابر جرم زمین است.

چهار سیاره درونی منظومه خورشیدی عبارتند از: تیر - ناهید - زمین و مریخ.

بیش از ۲۰۰ میلیارد ستاره در کهکشان راه شیری قرار دارد و قطر هسته آن ۱۰ هزار سال نوری است.

حدود ۲۵۰ میلیون سال طول می کشد تا خورشید با سرعت ۳۲۰ کیلومتر در ثانیه مرکز این کهکشان را دور بزند.

* ستاره خورشید یک از میلیاردها ستاره کهکشان راه شیری است.

* تفاوت زمین و سه سیاره دیگر درونی (تیر - ناهید - بهرام):

موقعیت مکانی:

* مساحت کره زمین ۵۱۰ میلیون کیلومتر مربع است و سطح آن را خشکی ها (قاره ها) و آب ها پوشانده است.

* موقعیت مکانی یک پدیده یعنی: مکان دقیق قرار گرفتن آن روی کره زمین

* جغرافی دانان برای تعیین موقعیت مکانی پدیده ها بر روی کره زمین و مطالعه درباره مکان ها، خطوط و تقسیمات فرضی را ابداع کرده اند.

* استوا: در فاصله مساوی از دو قطب شمال و جنوب، می توانیم یک دایره بزرگ را به دور زمین تصور کنیم. این دایره بزرگ، استوا نام دارد.

* مدار: دایره هایی که در هر دو نیمکره به موازات استوا رسم شده اند به آن ها مدار می گویند. هر چه به قطب شمال یا جنوب نزدیک می شویم این دایره ها کوچک تر می شوند.

* مدار استوا (مدار مبدأ): صفر درجه است و بقیه مدارها بین ۰ تا ۹۰ درجه شمالی یا جنوبی درجه بندی شده اند.

* نصف النهار: نیم دایره های فرضی هستند که از قطب شمال تا قطب جنوب کشیده شده اند و طول مساوی دارند.

* برای درجه بندی نصف النهارها نصف النهاری را که از رصد خانه گرینویچ در شهر لندن عبور می کند به عنوان نصف النهار مبدأ انتخاب کرده اند.

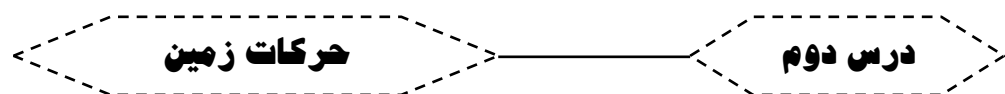
* نصف النهار مبدأ صفر درجه و نصف النهارهای دیگر از ۰ تا ۱۸۰ درجه غربی و ۱۸۰ درجه شرقی درجه بندی شده اند زیرا محیط زمین ۳۶۰ درجه است. نصف النهار، کره زمین را به دو نیمکره شرقی و غربی تقسیم می کند.

* **مختصات جغرافیایی:** هر نقطه از کره زمین روی یک مدار و یک نصف النهار مشخص قرار دارد که به آن ها مختصات جغرافیایی آن نقطه می گویند.

* **طول جغرافیایی:** طول جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله آن مکان با نصف النهار مبدأ بر حسب درجه.

* **عرض جغرافیایی:** عرض جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله آن مکان بامدار استوا بر حسب درجه.

برای نوشتن طول و عرض جغرافیایی از علائم و اختصاری N (شمالی) S (جنوبی) E (شرقی) W (غربی) استفاده می شود.

* زمین در هر ۲۴ ساعت یک بار به دور محور خود می چرخد، که به آن حرکت وضعی می گویند.

* ما هر روز در آسمان، خورشید را می بینیم که از مشرق طلوع می کند. هنگام ظهر، خورشید تقریباً بالای سرماست و هنگام عصر رفته رفته به سمت مغرب حرکت می کند. جابجایی یا حرکت خورشید در آسمان، حرکت ظاهری است. در واقع خورشید جابجا نمی شود بلکه زمین می چرخد و نقاط مختلف کره زمین پی در پی در مقابل خورشید قرار می گیرند.

* نتیجه حرکت وضعی: پدید آمدن شب و روز و اختلاف ساعت

* وقتی نیمه ای از زمین در مقابل خورشید قرار می گیرد، تمام نقاطی که روی یک نصف النهار قرار دارند، در یک زمان خورشید را در آسمان مشاهده می کنند.

* چه وقتی را هنگام ظهر می گویند؟ زمانی که خورشید روی نصف النهار مبدأ قرار می گیرد را هنگام ظهر می گویند. همه شهرهایی که روی این نصف النهار (از شمال اروپا تا جنوب آفریقا) قرار دارند، هنگام ظهر است.

* زمان واقعی: مبنای آن موقعیت خورشید در آسمان است اما در زندگی روزانه نمی توان از ساعت واقعی ساعت واقعی استفاده کرد.

* کاربرد ساعت واقعی در زندگی روزانه: طلوع و غروب خورشید و انجام فرایض دینی (شرعی)

* استفاده از ساعت رسمی: برای جلوگیری از ایجاد ناهماهنگی در پرواز هواپیماها، حرکت قطارها و کشتی ها و انواع مسافرت ها و کارهای اداری از ساعت رسمی استفاده می شود.

ساعت رسمی:

* کره زمین برای آن که یک دور یا ۳۶۰ درجه به دور خود بچرخد، ۲۴ ساعت وقت لازم دارد. پس اگر ۳۶۰ درجه محیط کره زمین را به ۲۴ قاج تقسیم کنیم. هر یک از این قاج ها ۱۵ درجه پهنا دارد.

* همه نصف النهارهایی که داخل قاج قرار گرفته اند، به طور توافقی ساعت یکسانی دارند که همان ساعت رسمی است.

* برخی از کشورها مانند ایران با آن که در بیشتر از یک قاج گسترده شده اند از یک ساعت پیروی می کنند.

* در برخی از کشورها مانند چین و روسیه چند ساعت رسمی وجود دارد. بنابراین مردم این کشورها، هرگاه از شرق به غرب یا برعکس مسافرت کنند، مجبورند ساعت خود جلو یا عقب ببرند.

* **حرکت انتقالی:** یک دور کامل زمین به گرد خورشید یکسال طول می کشد که به آن حرکت انتقالی می گویند.

* مدار زمین بیضی شکل است و زمین با سرعت میانگین ۳۰ کیلومتر در یک ثانیه این مسیر را می پیماید.

* مدت زمان واقعی یک دور کامل گردش زمین به گرد خورشید ۳۶۵ روز و ۶ ساعت اما در تقویم ها سال را ۳۶۵ روز در نظر می گیرند.

* سال ۳۶۵ روزه سال رسمی است که ۶ ساعت از سال خورشیدی کوتاه تر است. برای جبران کسری این ۶ ساعت هر ۴ سال یک روز به سال رسمی اضافه می شود. سال ۳۶۶ روزه را سال کبیسه می نامند.

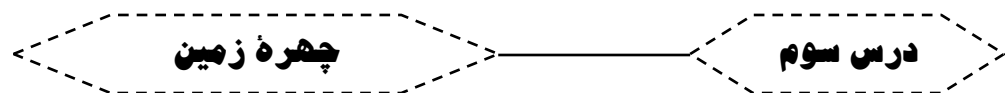
مایل بودن محور قطب ها :

* محور قطب ها بر سطح مدار گردش انتقالی زمین مایل است و به طور ثابت یک زاویه ۳۳ و ۶۶ درجه می سازد به دلیل همین تمایل، زاویه تابش آفتاب در طول سال تغییر می کند، درازی شب و روز نامساوی می شود و فصل های مختلف به وجود می آید.

* **انقلاب تابستانی :** در اول تیرماه خورشید در نیمکره شمالی به مدار رأس السرطان به طور عمودی می تابد. در این هنگام که طولانی ترین روز در این نیمکره است و به آن انقلاب تابستانی می گویند.

* **انقلاب زمستانی:** در اول دی ماه خورشید در نیمکره جنوبی به مدار رأس الجدی به طور عمودی می تابد. در نتیجه در نیمکره شمالی اول دی ماه کوتاه ترین روز سال است که به آن انقلاب زمستانی می گویند.

دردو موقع از سال یعنی اول بهار و اول پاییز درازی روز و شب برابر می شود، یعنی مسیری که منطقه روشن می پیماید با مسیر منطقه تاریک برابر است. به این دو زمان اعتدالین (اعتدال بهاری و اعتدال پاییزی) می گویند.

* سنگ کره (لیتوسفر): بخش خارجی کره زمین یا پوسته آن که حالت جامد دارد و از سنگ و خاک تشکیل شده سنگ کره (لیتوسفر) نامیده می شود.

* آب کره (هیدروسفر): شامل اقیانوس ها و دریاها، دریاچه ها، رودها و بقیه آب های سطحی، آب های زیر زمینی، یخچال ها و نزولات جوی می شود.

* هوا کره (اتمسفر): شامل گازهایی است که دور تا دور کره زمین را فرا گرفته اند.

* زیست کره (بیوسفر): سه محیط سنگ کره، آب کره و هوا کره با هم سیاره زمین را برای زندگی انسان و دیگر موجودات زنده یعنی زیست کره (بیوسفر) مناسب می سازند.

* وسعت خشکی های زمین نسبت به آب ها کم است.

* حدود ۷۱ درصد سطح زمین را آب تشکیل می دهد.

ناهمواری ها :

* جلگه های پهناور جهان در کنار دریاها یا در امتداد رودهای بزرگ تشکیل شده اند.

* فلات: سرزمین هایی نسبتاً هموار اما مرتفع اند که از اطراف به سرزمین های کم ارتفاع و پست منتهی می شوند فلات تبت بلندترین فلات جهان است.

* کوه های بسیار بلند:

- ۱- جزه ناهمواری های جوان هستند.
- ۲- این کوه ها شیب تندی دارند.
- ۳- دره های بین آن ها تنگ و به شکل V است.

* کوه های کم ارتفاع:

- ۱- با گذشت زمان و فرسایش قله ها به شکل گنبدی در آمده اند.
- ۲- شیب دامنه ها ملایم است.
- ۳- دره ها باز و آبرفتی به شکل U است.

* عوامل طبیعی و عوامل درونی از عوامل پیدایش و تغییر شکل ناهواری ها می باشند.

* **عوامل درونی تغییر چهره زمین:** پوسته زمین به ورقه های بزرگی تقسیم شده این ورقه ها بخش هایی از قاره ها تا کف اقیانوس ها را در بر می گیرد ورقه ها روی بخش خمیری شکل گوشته حرکت از هم دور یا به هم نزدیک می شوند، به هم برخورد می کنند یا در امتداد هم می لغزند البته این ورقه ها بسیار کند حرکت می کنند و در هر سال فقط چند سانتی متر جا به جا می شوند.

از نتایج حرکت ورقه ها، ایجاد چین خوردگی، رشته کوه، شکست ها (گسل) و کره ها آتشفشانی است.

* **کوه زایی:** از جمله نتایج برخورد دو ورقه به یکدیگر است حرکات کوه زایی باعث چین خوردگی یا شکستگی در پوسته زمین می شوند.

* **چین خوردگی:** وقتی بخش زیرین یک ورقه به زیر ورقه ای دیگر می رود فشاری بر پوست وارد می شود که لایه های رسوبی را دچار خمیدگی می کند و به سمت بالا می آورد مانند هیمالیا

* **گسل:** اگر فشار بر لایه های رسوبی به گونه ای باشد که پوسته را دچار شکستگی کند، گسل به وجود می آید. در این صورت با اختلاف ارتفاع حاصل از شکست، مناطقی بالاتر از اطراف قرار می گیرد و مناطقی نیز فرو می نشیند و در نتیجه کوه یا دره ایجاد می شود.

* **کوه های آتشفشانی:** اگر مواد مذاب از پوسته راهی برای خروج پیدا کنند و فوران کنند، کوه های آتشفشانی را به وجود می آورند.

* **کوه های گنبدی شکل:** اگر فوران آتشفشانی رخ ندهد و لایه پوسته بالا بیاید، کوه های گنبدی ایجاد می شوند.

* **عوامل بیرونی تغییر چهره زمین:**

- ۱- هوازدگی
- ۲- فرسایش بادی
- ۳- فرسایش آبی
- ۴- فرسایش یخچالی

* **انسان و تغییر چهره ناهمواری ها:** انسان همواره برای رفع نیازهای خود و بهره برداری از محیط طبیعی چهره ناهمواری ها را تغییر داده است.

آب فراوان. هوای پاک

درس چهارم

- * **آب کره (هیدروسفر):** همه آب های زمین یعنی اقیانوس ها، دریاها، دریاچه ها و رودها و ... را شامل می شود.
- * اقیانوس آرام پهناورترین اقیانوس کره زمین است. این اقیانوس عمیق ترین اقیانوس جهان نیز هست.
- * **دراز گودال ماریانا** با ژرفای ۱۱۰۰۰ متر در نزدیکی **مجمع الجزایر فیلیپین** در اقیانوس آرام قرار دارد.
- * مطالعه درباره اقیانوس ها با دشواری های روبرو هست از جمله:

۱- فشار زیاد آب ۲- تاریکی ۳- دمای کم در اعماق آب

- * **فلات قاره (ایوان خشکی):** در جاهایی که اقیانوس ها با خشکی تماس دارند، اغلب ناحیه ای کم عمق با ژرفایی کمتر از ۲۰۰ متر دیده می شود که به آن فلات قاره (ایوان خشکی) می گویند.
- * **اهمیت فلات قاره:** از نظر وجود منابع سرشار نفت و گاز و جزایر ماهیگیری
- * **شیب قاره:** بعد از فلات قاره ناگهان شیب زیاد می شود و تا عمق ۲۰۰۰ تا ۵۰۰۰ متری ادامه می یابد، به این بخش شیب قاره می گویند.

انسان و اقیانوس ها:

- * **فواید اقیانوس ها:** این پهنه های آبی امکان حمل و نقل کم هزینه تر میلیون ها تَن بار را با کشتی ها فراهم می آورند. اقیانوس ها همچنین به طور غیر مستقیم منبع تأمین آب شیرین برای ساکنان جهان اند.
- * **مشکلات امروزه اقیانوس ها:** سالیانه چند میلیون تَن زباله های سمی کارخانه، پلاستیک و مواد تجزیه نشدنی به اقیانوس ها ریخته می شود. برخی کشورها از شیوه دفن زباله های اتمی در اعماق اقیانوس ها استفاده می کنند.
- * **ساختار هوا کره:** هوا کره لایه ای از گاز است که از سطح زمین تا ارتفاع ۱۰۰۰۰ کیلومتری اطراف سیاره زمین را در بر گرفته است.
- * **هوا کره مخلوطی از گازهایی:** هوا کرده مخلوطی از گازهای مختلف نیتروژن (۷۸٪) اکسیژن (۲۱٪) و سایر گازها مانند دی اکسید کربن و بخار آب است.
- * **تروپوسفر:** پایین ترین لایه، که به سطح زمین نزدیک است تروپوسفر نام دارد. تشکیل ابرها و بسیاری از تغییرات آب و هوایی در این لایه صورت می گیرد.
- * **هوا:** هوا وضعیت گذرا و موقتی هوا کره (اتمسفر) در یک محل و در مدت زمانی کوتاه است.
- * **آب و هوا:** آب و هوا وضعیت هوا کره (اتمسفر) در یک ناحیه در مدت زمانی نسبتاً طولانی است.
- * **عوامل موثر بر آب و هوای جهان:**

- ۱- زاویه تابش خورشید و عرض جغرافیایی
- ۲- دوری و نزدیکی به اقیانوس ها و دریاها
- ۳- ارتفاع از سطح زمین
- ۴- فشار هوا و جریان باد

* از یکسان نتابیدن خورشید به سطح زمین سه منطقه پدید می آید:

- ۱- منطقه گرم در دو طرف استوا تا مدارهای رأس السرطان و رأس الجدی
- ۲- منطقه معتدل شمالی و جنوبی
- ۳- منطقه سرد در مجاورت قطب

* نقش جریان های دریایی آب گرم و سرد در آب و هوا: عبور جریان های دریایی آب گرم از کناره کشورها موجب می شود که سرمای در زمستان کاهش پیدا می کند. به عکس عبور جریان های آب سرد موجب بروز سرمای شدید در کناره ها می شود.

* هوای گرم فشار کمتری دارد زیرا: منبسط می شود و مولکول های آن از هم فاصله می گیرند. هوای گرم سبک است و به سمت بالا صعود می کند.

* هوای سرد فشار بیشتری دارد: سرما موجب تراکم و فشردگی بیشتر مولکول ها می شود. هوای سرد سنگین است و به سمت پایین و سطح زمین فرود می آید.

* رابطه فشار و ارتفاع: هر چه از سطح زمین بالاتر برویم، فشار هوا کم می شود. به همین دلیل، فشار هوا در سطح دریاها زیاد و در ارتفاعات و کوهستان ها کم است.

* باد: هوا همیشه از جایی که فشار بیشتری دارد به سمت جایی که فشار کمتری وجود دارد جریان می یابد و به این ترتیب باد به وجود می آید.

* یکی از علل مهم افزایش دما در کره زمین: زیاد شدن خودروها و افزایش فعالیت های صنعتی است که از سوخت های فسیلی استفاده می کنند.

* پیامدهای ناخوشایند گرم شدن کره زمین:

- ۱- ذوب شدن یخ های قطبی
- ۲- بالا آمدن آب دریا
- ۳- به زیر آب رفتن نواحی ساحلی و جزیره ها
- ۴- وقوع خشکسالی در نواحی گرم و خشک

پراکندگی زیست بوم های جهان

درس پنجم

* زیست بوم (بیوم): زیست بوم یک ناحیه جغرافیایی است که در آن، انواع خاصی از گیاهان و جانوران زندگی می کنند و ناحیه مشخصی را به وجود می آورد. هر زیست بوم از چند بوم سازگان (اکوسیستم) تشکیل شده است.

* تنوع زیست بوم ها به عواملی چون: آب و هوا، شکل ناهمواری ها، میزان ارتفاع زمین و جنس خاک بستگی دارد.

* در میان عوامل تنوع زیست بوم ها آب و هوا مهم ترین و بیشترین تأثیر را دارد.

* از میان عناصر آب و هوایی دو عنصر دما و بارش بر نوع و پوشش گیاهی اثر می گذارند.

* دما عامل مهمی در رویش گیاهان است و در مناطقی که دمای هوا بسیار پایین است، گیاهان نمی توانند برویند. میزان بارش نیز تأثیر زیادی بر میزان پوشش گیاهی یک منطقه دارد. علاوه بر میزان دما و بارش، عوامل دیگری مانند طول مدت فصل و تبخیر نیز در پوشش گیاهی مؤثرند.

*** ویژگی های زیست بوم توندرا:**

- ۱- زمستان های طولانی و سرمای شدید ۳۴ درجه زیر صفر
- ۲- زمین های توندرا پوشیده از یخ و برف
- ۳- تابستان های کوتاه و میانگین دما حداکثر ۱۲ درجه
- ۴- در توندرا فقط گیاهانی چون خزه و گلسنگ می روید
- ۵- بزرگ جثه ترین جانور توندرا خرس قطبی

*** ویژگی های زیست بوم تایگا:**

- ۱- شش ماه از سال میانگین دما کمتر از صفر
- ۲- بارندگی بین ۲۵۰ تا ۵۰۰ میلی متر
- ۳- به داشتن جنگل های مخروطیان و سوزنی برگ معروف است
- ۴- زمین همیشه مرطوب
- ۵- درختان این ناحیه مانند کاج و سرو همیشه سبزند و برگ ریزان ندارند
- ۶- تقریباً تمام جنگل های کشور کانادا از نوع تایگاست

*** ویژگی های زیست بوم جنگل های بارانی استوایی:**

- ۱- این زیست بوم در مجاورت خط استوا در چند قاره گسترده
- ۲- در این منطقه هوا همیشه گرم، رطوبت حدود ۸۰
- ۳- میزان بارندگی سالانه ۲۵۰۰ میلی متر
- ۴- جنگل های بارانی استوایی چند طبقه اند. در زیر درختان بلندتر، درختان کوتاه تر و علف ها

*** نمونه گیاهان ناحیه جنگل های بارانی استوایی:**

درختان شاه پسند (مانگرو) - نارگیل - قهوه سودانی - هِوآ - بامبو

*** ناحیه ساوان:**

- ۱- ساوان منطقه علفزارها با درختان تک و منفرد
- ۲- در مجاورت جنگل های استوایی واقع شده
- ۳- بیشترین وسعت ساوان در قاره آفریقا است

*** ویژگی های زیست بوم ساوان:**

- ۱- آب و هوای آن در تمام طول سال گرم
- ۲- در آن دو فصل خشک و مرطوب وجود دارد
- ۳- از نظر تنوع جانوری بسیار غنی

- * **بیابان:** به سرزمین های خشکی که میزان بارندگی سالیانه آن ها کمتر از ۵۰ میلی متر باشد، بیابان گفته می شود.
- * **بیابان های گرم و خشک جهان:** بخش عمده ای از بیابان ها در مجاورت مدار رأس السرطان و رأس الجدی واقع شده اند، مانند صحرا در آفریقا، ربع الخالی در عربستان و لوت در ایران
- * **بیابان های سرد جهان:** در این گونه بیابان ها بارش ناچیز و حتی در حد صفر است مانند بیابان گبی که اطراف آن را کوه فرا گرفته است.
- * **بیابان ها از نظر پوشش گیاهی:** بیابان ها از نظر پوشش گیاهی فقیرند. درختان یا بوته های خاردار، که در مقابل خشکی هوا و تبخیر مقاوم اند یا آب را در خود ذخیره می کنند می توانند در آن جا زندگی کنند.

زیست بوم ها در خطرند

درس ششم

- * **تنوع زیستی چه زمانی در معرض خطر قرار می گیرد:** زمانی که زیستگاه طبیعی گیاهان و جانوران تخریب شود. با تخریب پوشش گیاهی در یک منطقه غذا کم می شود و شرایط محیطی نامناسب گونه های جانوری را نیز از بین می برد.
- * **عواملی که باعث از بین رفتن پوشش گیاهی، نابودی گونه های جانوری و آلودگی آب و خاک و هوای زیستگاه ها می شوند:**

- ۱- ایجاد و گسترش شهرها و روستاها، ساختن پل ، جاده ، ساختمان ها و سدها بدون برنامه ریزی و توجه به جنبه های زیست محیطی
- ۲- فعالیت های صنعتی و تولید انبوه کالاها در کارخانه
- ۳- مصرف گرایی و تولید انبوه زباله
- ۴- شکار و تجارت اعضای بدن حیوانات

* اهمیت و ارزش جنگل های بارانی استوایی:

- ۱- از پیچیده ترین زیست بوم های جهان که غنی ترین تنوع گیاهی و جانوری را دارد
- ۲- $\frac{3}{4}$ تنوع زیستی جهان مربوط به این جنگل هاست
- ۳- این جنگل ها حدود ۵۰ درصد اکسیژن سیاره زمین و ۵۰ درصد رطوبت جو را تولید می کنند
- ۴- این جنگل ها قابلیت جذب دی اکسید کربن و تبدیل آن به اکسیژن را دارند

* جنگل های بارانی استوایی خاستگاه اولیه درختان میوه: موز - نارگیل - انبه

- * **محصولات غذایی، دارویی و مواد اولیه صنعتی به دست آمده از جنگل های بارانی استوایی:** قهوه - کاکائو - انواع روغن لوازم آرایشی و عطرها - کائوچو - لاستیک - خمیر دندان

* عواملی که موجب تخریب یا جنگل زدایی در منطقه جنگل های بارانی استوایی شده :

- ۱- کشاورزی و دامداری ۲- تجارت الوار ۳- استخراج معادن طلا و بوکسیت (آلومینیم)

- * **جنگل زدایی یعنی:** یعنی از بین بردن کامل جنگل ها در یک ناحیه برای این کار جنگل ها را می سوزانند، درخت ها را با اره های برقی قطع می کنند و با بولدوزر زمین ها را از درختان خالی می کنند
- * **ساختن بزرگراه ها در میان جنگل های استوایی:** ساختن این بزرگراه ها موجب دسترسی آسان تر شرکت های تجاری و افراد برای فعالیت های اقتصادی در جنگل های استوایی شده است

۱- صنعت الوار و چوب ۲- کشت های صنعتی ۳- استخراج معادن

* عاج به فیل چه کمکی می کند:

- ۱- زمین را حفر کند و ریشه ها و علف ها را در بیاورد
- ۲- میوه درختان را برای تغذیه بکند
- ۳- همچنین وسیله دفاعی این حیوان برای مقابله با دشمن است

شکار گسترده فیل ها: کشور آفریقایی کنیا ، البته در این کشور با ایجاد پارک های وحش از این گونه، که در معرض خطر قرار دارند محافظت می کنند.

* **بیشترین میزان قاچاق عاج در:** چین و تایلند ، چین با کنده کاری روی عاج و تبدیل آن به محصولات تزئینی گران قیمت و پرفروش به جهان گردان، سود بسیاری به دست می آورد. تایلند از جمله کشورهایی است که این ممنوعیت را نپذیرفته و خرید و فروش عاج فیل در آن آزاد است.

* **نکات مهم استفاده صحیح و خردمندانه از منابع طبیعی:**

- ۱- باید بین استفاده اقتصادی از جنگل ها و فرصت بازسازی آن ها تعادل به وجود بیاید.
- ۲- کشاورزی و دامپروری با روش های علمی و جدید، را که کمترین آسیب را به محیط زیست می رسانند به کشاورزان این منطقه آموزش بدهند.
- ۳- با ایجاد پارک های وحش از گونه های جانوری و گیاهی در معرض خطر مراقبت کنند تا نسل آن ها منقرض نشود.

جمعیت جهان

درس هفتم

* **علت اصلی رشد فوق العاده جمعیت در سال های اخیر:** کاهش میزان مرگ و میرها به ویژه مرگ و میر کودکان. زیرا در گذشته بسیاری از مردم بر اثر بیماری های واگیردار و عفونی ، گرسنگی و قحطی یا جنگ از بین می رفتند.

* **در دو قرن اخیر دو عامل موجب کاهش چشمگیر مرگ و میرها شده:**

- ۱- بهبود بهداشت: با پیشرفت در پزشکی و تولید واکسن ها و آنتی بیوتیک ها و کنترل بیماری های واگیردار چون وبا و سل و ... مرگ و میرها کاهش یافت.
- ۲- بهبود تغذیه: با پیشرفت و گسترش کشاورزی صنعتی، تولید مواد غذایی افزایش یافت و با پیشرفت وسایل حمل و نقل، انتقال غذا به نواحی دورتر امکان پذیر شد.

* **رشد طبیعی جمعیت در یک مکان به دو عامل بستگی دارد:**

- ۱- میزان موالید (تولدها) ۲- میزان مرگ و میرها

* تفاوت میان **میزان موالید و میزان مرگ و میرها** رشد طبیعی جمعیت را نشان می دهد.

* **رشد منفی جمعیت:** اگر درصد رشد جمعیت به کمتر از صفر برسد، به آن رشد منفی می گویند. در این حالت میزان موالید کمتر از مرگ و میرها می شود.

* کشورهای که رشد جمعیت آن ها منفی است: در قاره آسیا: ژاپن و روسیه در اروپا: آلمان ، مجارستان ، لهستان و رومانی
* آینده کشورهای که با رشد منفی و یا افزایش جمعیت سالخورده مواجه اند:

- ۱- جمعیت سالخورده و از کارافتاده افزایش می یابد
- ۲- جامعه از نیروی جوان برای تحصیل و علم آموزی و کار و پیشرفت محروم می شود و جمعیت کشور نیز کاهش می یابد.

* چه موقع رشد جمعیت و افزایش جمعیت جوان یک نعمت است: چنانچه در یک کشور برای آموزش صحیح و کار و تامین شغل جوانان برنامه ریزی مناسب و سرمایه گذاری صورت بگیرد.

* چهار کشور که دولت ها طرح های تشویقی برای فرزند آوری اجرا کردند: ژاپن - سنگاپور - روسیه - کره جنوبی
* برنامه های دولت ها برای تشویق به فرزند آوری:

- ۱- اعطای جایزه و کمک های مالی
- ۲- واگذاری مسکن
- ۳- معافیت از پرداخت مالیات
- ۴- افزایش مرخصی تحصیلی کاری

* عوامل طبیعی و عوامل انسانی جذب یا دفع جمعیت:

عوامل طبیعی	عوامل انسانی
۱- آب و هوا و پوشش گیاهی	۱- سیاسی - اداری
۲- ناهمواری	۲- اقتصادی
۳- آب و خاک	۳- امکانات و تسهیلات
۴- معادن و ذخایر	۴- فرهنگی

* مهاجرت: رفتن از جایی به جای دیگر به منظور کار یا زندگی

* مهاجرت داخلی و مهارت خارجی:

داخلی	خارجی
گاهی مهاجرت در داخل مرزهای یک کشور صورت می گیرد که به آن مهاجرت داخلی می گویند. مانند مهاجرت روستاییان به شهرها	گاهی مهاجرت از یک کشور به کشور دیگر صورت می گیرد که به آن مهاجرت خارجی یا بین المللی می گویند.

* مهاجرت داخلی و مهاجرت خارجی:

اختیاری	اجباری
افراد با میل و تصمیم خود برای دستیابی به زندگی بهتر به جای دیگری مهاجرت می کنند.	افراد بدون میل خود به دلیل عواملی چون قحطی، خشکسالی و دیگر حوادث طبیعی و یا جنگ و درگیری های سیاسی مجبور به ترک محل زندگی خود می شوند

* در صد سال اخیر یکی از تغییرات مهم در الگوی سکونت جمعیت گسترش شهرنشینی بوده است.

* مهاجرت گسترده مردم از روستاها به شهرها به دلایلی چون: کسب درآمد بیشتر و امکانات بهتر زندگی

جهان نابرابر

درس هشتم

شاخص های نابرابری جهانی

- ۱- ثروت و درآمد ۲- کیفیت زندگی ۳- دسترسی به مسکن مناسب ۴- آموزش
- ۵- بهداشت ۶- اشتغال ۷- گذراندن اوقات فراغت

* یکی از عوامل مهمی که همواره در سنجش نابرابری کشورها مورد توجه است **عامل اقتصادی** و عناصری چون:

میزان تولید در آمد اشتغال

* عواملی که بر زندگی افراد یک جامعه اثر می گذارد و می تواند کیفیت زندگی را خوب یا بد کند:

عزت امنیت آزادی احساس شادی رضایت

* شاخص توسعه انسانی برای پی بردن به وضعیت و کیفیت زندگی در کشورها و مقایسه آن ها با یکدیگر با توجه به سه عامل:

اقتصادی بهداشتی فرهنگی

ملاک های توسعه انسانی

- ۱- درآمد و رفاه ۲- امید به زندگی یا متوسط طول عمر ۳- سواد و آموزش

* چهار گروه شاخص توسعه انسانی:

- ۱- توسعه انسانی خیلی بالا ۲- توسعه انسانی بالا ۳- توسعه انسانی متوسط ۴- توسعه انسانی پایین

* الف) میزان درآمد و رفاه :

- ۱- جنبه اقتصادی ۲- سطح مطلوب زندگی ۳- رفاه اجتماعی ۴- میزان درآمد کافی ۵- شغل مناسب ۶- قدرت خرید ۷- دسترسی به کالا و خدمات مانند مسکن و ... آموزش ، تفریح و وسایل زندگی مناسب

* میزان ثروت مادی و رشد اقتصادی کشورها را با **تولید ناخالص داخلی** و **درآمد سرانه** اندازه گیری می کنند.

* ب) امید به زندگی یا متوسط طول : **تعداد سال هایی که انتظار می رود کودکی که در آن کشور به دنیا آمده است عمر کند و**

زنده بماند.

* متوسط طول عمر در چه کشورهایی بیشتر است که : در کشورهایی که مردم از

۱- محیطی پاک ۲- بدون آلودگی ۳- غذای کافی ۴- آب سالم ۵- امکانات درمانی ۶- مراقبت پزشکی

* امید به زندگی یا متوسط طول عمر در چه کشورهایی پایین است: در کشورهایی که مردم

۱- عدم دسترسی به غذا ۲- آب آشامیدنی ناسالم ۳- کمبود پزشک و دارو ۴- جنگ های داخلی و خارجی
۵- گرسنگی و سوء تغذیه

* (ج) سواد و آموزش:

۱- میزان با سواد یا تعداد بزرگسالان با سواد ۲- درصد ثبت نام کل کودکانی که در سن تحصیلند
۳- میانگین سال های تحصیل در یک کشور ۴- میزان با سواد و تحصیل دختران ۵- تعداد معلم

* منظور از میانگین سال های تحصیل: متوسط تعداد سال هایی که دانش آموزان یک کشور در مدرسه حضور پیدا کرده و تحصیل کرده اند.

* علل و عوامل نابرابری در جهان:

عوامل خارجی	عوامل داخلی
۱- مستعمره کردن کشورها در گذشته	۱- جنگ و کشمکش های داخلی
۲- اشغال نظامی کشورها	۲- فرهنگ و باورهای غلط
۳- دخالت و نفوذ در امور داخلی	۳- بی سواد و نا آگاهی مردم
۴- جلوگیری از استقلال سیاسی و اقتصادی	۴- غفلت از استعداد ها و فرهنگ خود
	۵- نداشتن ایمان و پشتکار و اراده برای تغییر وضع
	۶- نبودن وحدت و مشارکت بین مردم

ایرانی متحد و یکپارچه

درس نهم

اوضاع سیاسی ایران هنگام تاسیس حکومت صفوی

۱- نداشتن حکومت قدرتمند ۲- تفرقه و تجزیه ایران ۳- جنگ حاکمان مناطق مختلف ۴- از بین رفتن امنیت و آرامش
۵- مختل شدن امور کشور ۶- چشم طمع سلطان عثمانی به ایران ۷- حمله ازبک ها به ایران

* **شکل گیری حکومت صفوی:** با به قدرت رسیدن یکی از نوادگان شیخ صفی الدین اردبیلی به نام اسماعیل اوضاع ایران عوض شد.
* **شیخ صفی الدین اردبیلی:** از صوفیان معروف بود، که پیروان و هواداران زیادی داشت **خانقاهش در اردبیل** بود. بیشتر وقت در خانقاه به ذکر و انجام مراسم خاص مشغول بود.

* **مهم ترین طرفداران خانقاه شیخ صفی ایل های مختلف ترک بود که به قزلباش شهرت یافتند.**

* اسماعیل صفوی به کمک نیروی نظامی قزلباش ها ابتدا شروانشاهان و آق قویونلوها را شکست داد و پس از تسلط بر تبریز خود را شاه ایران خواند.
* اقدامات شاه اسماعیل:

۱- رسمی کردن مذهب شیعه	۲- از میان برداشتن حاکمان مناطق مختلف
۳- شکست دادن آذربک ها در خراسان	۴- مسلط شدن بر سراسر ایران

* در نتیجه موفقیت های سیاسی و نظامی شاه اسماعیل، حکومت کشور ما یکپارچه و نیرومند شد.
* سلطان سلیمان که از شکل گیری سلسله قدرتمند و شیعه مذهب صفویه ناخشنود بود با سپاهی راهی ایران شد. در جنگی که بین سپاهیان دو کشور ایران و عثمانی در چالدران رخ داد. شاه اسماعیل و سربازانش شجاعت زیادی نشان دادند اما سپاه عثمانی به کمک سلاح های آتشین مانند توپ و تفنگ که سپاه ایران از آن هابی بهره بود پیروز شد.
* پس از شاه اسماعیل پسرش تهماسب به حکومت رسید. او با سرو سامان دادن به اوضاع داخلی و دفع حمله های ازبکان و دولت عثمانی موفق شد حکومت صفوی را تثبیت کند.
* شاه تهماسب پایتخت را از تبریز به قزوین انتقال داد زیرا تبریز همواره در معرض هجوم سپاه عثمانی بود.
* شاه عباس اول حکومت صفوی را به اوج رساند. او ازبک ها و عثمانیان را شکست داد و تا پشت مرزهای ایران عقب راند. همچنین پایتخت را از قزوین به اصفهان منتقل کرد.
* عواملی که موجب شد سلسله صفوی پس از شاه عباس از داشتن پادشاهی لایق محروم بماند:

۱- سیاست کشتن و کور کردن شاهزادگان	۲- باز داشتن آن ها از حکومت ولایت ها	۳- آموختن شیوه حکومت داری
------------------------------------	--------------------------------------	---------------------------

* گروهی از افغان ها در قندهار سر به شورش برداشتند و پس از پیروزی بر حاکم آن ولایت به سوی اصفهان حرکت کردند. سلطان حسین که نمی توانست با این گروه شورشی مقابله کند، پس از چند ماه محاصره به ناچار تسلیم شد.
* در دوره صفوی در رأس حکومت شاه قرار داشت و بعد از شاه وزیر بزرگ بود که به او اعتماد الدوله می گفتند و او مسئول امور اداری و مالی کشور بود و فرماندهان نظامی در اداره حکومت نقش بسیار مهمی داشتند و علاوه بر فرماندهی سپاه، معمولاً حاکم ولایت های مهم نیز بودند.
* شاه عباس اول برای تقویت حکومت مرزی و جلوگیری از نافرمانی و بی نظمی سران ایل های قزلباش حکومت ولایت ها را از آنان گرفت و به افرادی غیر از قزلباش ها سپرد.
* قرن های شانزدهم تا نوزدهم میلادی را در تاریخ اروپا قرون جدید می نامند.
* ویژگی های قرون جدید:

۱- اوضاع سیاسی و مذهبی اروپا دگرگون شد.	۲- پیشرفت های علمی و فرهنگی و اقتصادی به اوج آمد
۳- اختراعات و اکتشافات مهمی ایجاد شد	

* اروپائیان بخش های وسیعی از قاره های آمریکا، آفریقا و آسیا را مستعمره خود کردند.
* کشورهای پرتغال، اسپانیا، انگلستان و فرانسه پیشگامان استعمار بودند.

* در آستانه تاسیس سلسله صفوی پرتغالی ها جزایر و سواحل جنوبی ایران را تصرف کرده و تجارت خلیج فارس و دریای عمان را در اختیار داشتند.

* شاه اسماعیل به دلیل **نداشتن کشتی جنگی** نتوانست در برابر پرتغالی ها کاری از پیش ببرد اما شاه عباس اول از رقابت انگلیسی ها و پرتغالی ها استفاده کرد و به کمک کشتی های جنگی انگلستان پرتغالی ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون راند.

* یکی از علل موثر در برقراری روابط کشورهای اروپایی با ایران **هجوم پیاپی عثمانی ها به ایران و اروپا** بود.

* پادشاهان اروپایی برای کاستن از فشار حملات عثمانی ها به خاک اروپا، در صدد آن بودند که:

۱- روابط خود را با ایران تقویت کنند.

۲- شرکت های بزرگ تجاری تمایل داشتند که روابط تجاری خود را با دیگر کشورها گسترش دهند.

اوضاع اجتماعی ، اقتصادی ، علمی
و فرهنگی ایران در عصر صفوی

درس دهم

* در دوران صفویه به دلیل **حکومت مرکزی نیرومند و برقراری نظم و امنیت در سراسر کشور** شرایط مناسبی برای رونق زندگی اجتماعی و اقتصادی پدید آمد.

* جمعیت ایران در آن دوره حدود **۱۰ میلیون نفر** تخمین زده می شود.

* بیشترین ساکنان ایران را **روستاییان و کوچ نشینان** تشکیل می دادند.

* کوچ نشینان به **دامداری و صنایع دستی** و روستاییان به **کشاورزی و صنایع دستی** اشتغال داشتند.

* به عقیده جهانگردان اروپایی، وضع زندگی **دهقانان ایرانی** در دوره صفویه به مراتب بهتر از وضع دهقانان در مناطق حاصلخیز اروپا بوده است.

* یکی از منابع عمده درآمد حکومت صفوی **مالیاتی** بود که از **کشاورزان و دامداران** می گرفتند.

* در دوره صفویان حدود **۱۰ تا ۱۵ درصد** ایرانیان در شهرها زندگی می کردند.

* شهرنشینان بیشتر مقام های حکومتی **نظامیان ، کارکنان اداره ها ، روحانیون ، بازرگانان ، پیشه وران ، صنعتگران و کارگران** بودند.

* در عصر صفوی نه تنها کشاورزی و دامداری بلکه **صنایع ایران** نیز شکوفا و پررونق بودند.

* در دوره صفوی بخشی از محصولات با کیفیت ایران مانند **خشکبار ، پارچه های مخملی ، ابریشمی و حریر ، قالی های نفیس** به کشورهای همسایه و برخی کشورهای اروپایی صادر می شد.

* یکی از صنایع پر رونق ایران در دوره صفوی که باصنعت اروپا رقابت می کرد **صنعت بافندگی** بود.

* در دوره شاه عباس اول کارگاه های بافندگی متعددی در **اصفهان ، کاشان ، یزد ، مشهد ، استرآباد (گرگان) و گیلان** وجود داشت.

* صنعتگران ایرانی در صنایع **کاشی ، چینی ، چرم ، جواهر ، رنگ ، صابون و جنگ افزارهای سنتی** پیشرفت کرده بودند.

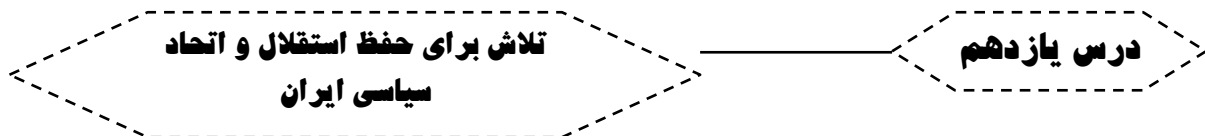
* در عصر صفوی به دلیل **یکپارچه بودن سرزمین ایران و وجود نظم و امنیت در سراسر کشور** تجارت داخلی و خارجی پر رونق بود.

* شاهان صفوی به خصوص **شاه عباس اول** برای گسترش تجارت کوشش بسیار کردند. در آن دوره شبکه وسیعی از راه ها و

کاروان سراها در سراسر ایران ایجاد شد.

- * در دوره صفویه بازارهای بزرگی در شهرها ساخته شد که یکی از با شکوه ترین آن ها، بازار قیصریه اصفهان در شمال میدان نقش جهان بود.
- * یکی از منابع درآمد حکومت صفوی عوارضی بود که از کاروان های تجاری گرفته می شد.
- * شاهان صفوی مخصوصاً شاه عباس اول برای گسترش تجارت به شرکت های تجاری اروپایی اجازه دادند که در ایران فعالیت کنند.
- * صادرات ابریشم که پرسود ترین کالای صادراتی بود، در انحصار شاه عباس اول قرار داشت.
- * در دوره صفویه، معماران و مهندسان شهرساز ایرانی مسجدها، مدرسه ها، کاخ ها، پل ها، کاروان سراهای عظیم و با شکوهی ساختند و در تزیین آن ها انواع هنرها را به کار بردند.
- * در دوره صفوی پادشاهان مقام های کشوری و لشکری و دیگر بزرگان مدرسه ها و کتابخانه های عظیمی به ویژه در پایتخت های صفوی ساختند.
- * از جمله فیلسوفان نامدار دوره صفوی میرداماد و ملاصدرا و از عالمان بزرگ آن روزگار شیخ بهایی و علامه محمد باقر مجلسی بودند.
- * در دوره صفوی به سبب کم توجهی پادشاهان به شاعران شعر و ادب فارسی مانند دیگر رشته ها پر رونق نبود اما علم تاریخ مورد توجه قرار داشت.
- * در زمان صفویان هنرمندان بزرگی در رشته های مختلف هنری از جمله نقاشی، خوشنویسی، کتاب آرایی و خاتم کاری شهرت یافتند.
- * در دوره صفوی علاوه بر جشن نوروز و دیگر جشن های باستانی اعیاد اسلامی مانند قربان، فطر و غدیر را نیز گرامی می داشتند.
- * در دوره صفوی آیین سوگواری امام حسین (ع) در سراسر کشور به شیوه روضه خوانی، نوحه سرایی، مرثیه خوانی، سینه زنی و تعزیه برگزار می شد.

- * در پی تسلط افغان ها بر اصفهان و برکناری و قتل شاه سلطان حسین صفوی ایران گرفتار تجزیه و تفرقه شد.
- * در گوشه و کنار کشور مدعیانی سر بر آوردند. روسیه و عثمانی نیز با استفاده از آشفتگی اوضاع، قسمت هایی از شمال و غرب ایران را اشغال کردند.
- * پایه گذاری سلسله افشاریه توسط نادر :

۱- سرکوب افغان ها	۲- بیرون راندن نیروهای روسیه و عثمانی ۳-
کنار زدن خاندان صفوی	۴- نشستن بر تخت شاهی

- * بیشتر دوره دوازده ساله پادشاهی نادر به نبرد با بیگانگان و فرونشاندن شورش های داخلی گذشت.
- * نادر در تعقیب گروهی از افغان های شورشی که به هندوستان گریخته بودند به آن کشور لشکر کشید. او تا دهلی پیش رفت و با غنیمت های بسیار به کشور بازگشت.

* نادرشاه کوشید ایران را به **کشوری یکپارچه و قدرتمند** تبدیل کند. کشوری که بتواند از **استقلال و تمامیت** سرزمینی خود در برابر دشمنان دفاع کند.

* در سال های پایانی حکومت نادر **نافرمانی و شورش های پیاپی** تاثیر روحی و روانی نامطلوبی بر او گذاشت.

* نادر که نسبت به **اطرافیان و سرداران خود** بدگمان شده بود به **رفتارهای خشونت آمیز و بی رحمانه** روی آورد. فرماندهان سپاه **نادر** که از جان خود می ترسیدند او را به قتل رساندند.

* به دنبال قتل نادر شاه، ایران بار دیگر به صحنه جنگ **حاکمان محلی و سران ایل ها** تبدیل شد و **نا آرامی و آشوب** سراسر کشور را فرا گرفت.

* سرانجام **کریم خان** از ایل **زندیه** بخش بزرگی از ایران به جز **خراسان** را دست گرفت و سلسله **زندیه** را بنیان گذاشت.

* کریم خان به جای عنوان پادشاه، **لقب وکیل الرعایا** یعنی **نماینده مردم** را برای خود برگزید.

* کریم خان با **ملایمت و مهربانی** با مردم رفتار می کرد، به **صلح، آسایش و آرامش عمومی** اهمیت می داد و می کوشید با استفاده از **شیوه های مسالمت آمیز** از بروز ناامنی و شورش های داخلی جلوگیری کند.

* دوران فرمانروایی کریم خان **سی سال** طول کشید. در این دوران **ثبات و آرامش نسبی** در سراسر کشور به وجود آمد و در نتیجه **اوضاع اجتماعی و اقتصادی** بهتر شد.

* در زمان زندیه بناهای مهمی مانند : **بازار وکیل، مسجد وکیل، حمام وکیل و ارگ کریم خان** در پایتخت زندیه شهر شیراز ساخته شد.

* ایل **قاجار** یکی از **ایل های ترک تبار** ایران بود.

* پس از مرگ کریم خان **آقا محمد خان** تلاش برای رسیدن به حکومت را آغاز کرد. او پس از مدتی جنگ و گریز، **لطفعلی خان** آخرین فرمانروای **زندیه** را شکست داد و به قتل رساند.

* آقا محمد خان با لشکر کشی های پیاپی بر سراسر ایران مسلط شد و حکومت **قاجار** را بنیان گذاشت. در نتیجه تلاش های **سیاسی و نظامی** او، ایران بار دیگر یکپارچگی خود را به دست آورد.

* پس از آن که **آقا محمد خان** به دست خدمتکارانش کشته شد، برادرزاده او، **فتحعلی شاه** به قدرت رسید.

* دوره حکومت فتحعلی شاه، همزمان با آغاز نفوذ و دخالت گسترده کشورهای **روسیه، انگلستان و فرانسه** در ایران بود.

* در فاصله سقوط صفویه با روی کار آمدن **قاجاریه** اوضاع کشورهای اروپایی تغییر کرده بود. یکی از دلایل این تغییر **انقلاب صنعتی** بود که از **انگلستان** آغاز شد و در دیگر کشورهای اروپایی گسترش یافت.

نتایج انقلاب صنعتی

۱- نیروی ماشین و ابزارهای صنعتی جای نیروی انسانی و ابزارهای دستی را گرفت

۲- افزایش قدرت نظامی و سیاسی کشورهای اروپایی

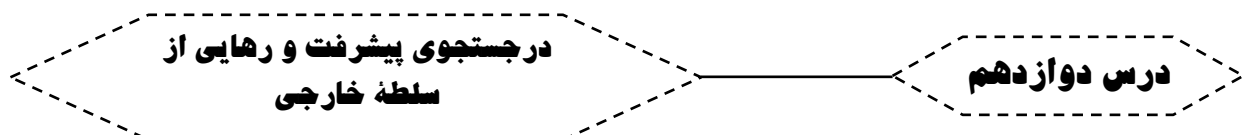
۳- میزان تولید افزایش یافت

۴- شکوفایی اقتصادی

* یکی از اهداف استعماری روسیه رسیدن به **آب های آزاد و گرم خلیج فارس و اقیانوس هند** بود.

- * در زمان **فتحعلی شاه** روسیه با ارتشی مجهز به سلاح های جدید و آشنا به فنون جنگی تازه به قلمرو ایران در **قفقاز** حمله کرد. سپاه ایران که از جنگاوران **ایل های مختلف** تشکیل شده بود، با سلاح های ابتدایی به مقابله با نیروهای **متجاوز روس** پرداخت. سرانجام پس از ده سال جنگ نابرابر، با وجود دلاوری نیروهای ایرانی، **روسیه** پیروز شد و **عهدنامه گلستان** را به ایران تحمیل کرد.
- * به موجب **عهدنامه گلستان** ایالت های **گرجستان** و **داغستان** و شهرهای **باکو** و **گنجه** از حاکمیت ایران خارج شدند و تحت حاکمیت **روسیه** قرار گرفتند.
- * به موجب **عهدنامه ترکمانچای** سرزمین های ایرانی **شمال رود ارس** به تصرف **روسیه** درآمد، ایران از **کشتیرانی در دریای مازندران** محروم گردید و مجبور به پرداخت غرامت شد.
- * در اوایل دوره قاجار، مهم ترین مستعمره انگلستان یعنی **هندوستان** با ایران همسایه بود.
- * یکی از هدف های اصلی انگلستان از برقراری ارتباط با حکومت قاجار این بود که **نگذارد کشورهای رقیب از طریق ایران به هندوستان دسترسی پیدا کند**.
- * در زمان **فتحعلی شاه** چند **عهدنامه بین ایران و انگلستان** بسته شد. در این **عهدنامه**، حکومت قاجار تعهد کرد که به **هیچ کشوری اجازه ندهد از خاک ایران به هندوستان لشکرکشی کند**.
- * در عوض انگلیسی ها نیز متعهد شدند که در صورت حمله کشورهای دیگر به ایران، به حکومت قاجار **کمک های مالی و نظامی** کنند.
- * انگلستان در دوران **محمد شاه و ناصرالدین شاه** با لشکرکشی به **خلیج فارس و حمله به جزایر و بنادر ایران** حکومت قاجار را مجبور کرد که به **جدایی افغانستان از ایران** رضایت دهد.
- * انگلیسی ها همچنین **ناصرالدین شاه** را وادار کردند که با **جدایی قسمت شرقی سیستان و بلوچستان** از ایران موافقت کند. علاوه بر این ها، تعدادی از **جزایر ایرانی خلیج فارس** را اشغال و به پایگاه نظامی خود تبدیل کردند.

- * شکست های **نظامی و سیاسی** از **روسیه و انگلستان** در دوره قاجار نتایج زیان باری برای کشور ما داشت اما ایرانیان را متوجه **پیشرفت های علمی و صنعتی کشورهای اروپایی** کرد.
- * ولیعهد **فتحعلی شاه** و فرمانده سپاه ایران **عباس میرزا** در جریان جنگ با **روسیه** متوجه **پیشرفت های علمی و صنعتی و نظامی آن کشور** و دیگر کشورهای اروپایی شد.
- * **عباس میرزا** به خوبی تفاوت **سپاه ایران** را با **ارتش روسیه** که آموزش دیده و تجهیز به سلاح های جدید بود تشخیص و به اهمیت **صنایع نظامی** پی برد.
- * **عباس میرزا** متوجه شد که با وجود **تعداد زیاد سپاهیان ایران و دلاوری و فداکاری آن ها** روس ها به دلیل **برخورداری از دانش و تجهیزات پیشرفته نظامی** پیروز شدند.
- * یکی از اقدامات **عباس میرزا** برای پیشرفت ایران **فرستادن افرادی به انگلستان برای فراگیری علوم و فنون جدید** بود.
- * **عباس میرزا** برای آگاهی از **اوضاع کشورهای اروپایی** دستور داد **کتاب هایی را در موضوع تاریخ آن کشورها به فارسی ترجمه** کنند. در آن دوره **صنعت چاپ** به ایران راه یافته بود.

* عباس میرزا پیش از آن که بر تخت شاهی بنشینند از دنیا رفت و **فتحعلی شاه** به دلیل علاقه مندی به او، پسرش **محمد میرزا** را به ولیعهدی برگزید.

* یکی از کسانی که در دوره قاجار، کارهای جدی و موثری برای **نوسازی، اصلاح امور ایران** انجام داد **میرزا تقی خان امیرکبیر** بود.

* ناصرالدین شاه در ابتدای سلطنتش **امیرکبیر** را به صدر اعظمی منصوب کرد و در اداره کشور به او اختیار کامل داد.

* در زمان ناصرالدین شاه حکومت قاجار با مشکلاتی روبرو بود:

۱- شورش در ایالت ها	۲- دخالت های خارجی
۳- خالی بودن خزانه	۴- اختلال در امور کشوری و لشکری

* امیر کبیر پس از برقرار کردن امنیت و آرامش، اقدامات اصلاحی را برای مواردی انجام داد از جمله:

۱- نوسازی و کارآمدی تشکیلات حکومتی	۲- مبارزه با مفاسد اداری و اقتصادی
------------------------------------	------------------------------------

* یکی از مهم ترین اقدامات امیرکبیر **تاسیس مدرسه دارالفنون** بود. او تصمیم گرفت مدرسه ای به **سبک اروپایی** در ایران تاسیس کند تا تعداد بیشتری از ایرانیان علوم و فنون را در کشور بیاموزند. همچنین دستور داد **معلمانی از کشورهای جز روسیه و انگلیس** برای تدریس در **مدرسه دارالفنون** استخدام شوند.

* ناصرالدین شاه بر اثر **توطئه درباریان و صاحب منصبان نالایق و سودجو** دستور قتل امیر کبیر را داد.

* یکی از نتایج آشنایی ایرانیان باتمدن اروپایی در دوره قاجار، **ایجاد مدرسه های جدید** بود.

* تا اواخر حکومت **ناصرالدین شاه، سودآموزی و آموزش ابتدایی** در مکتب خانه ها انجام می گرفت.

* افرادی پیش گام تاسیس مدرسه هایی به **سبک اروپایی** در ایران شدند از جمله **میرزا حسن رشديه** که در **بیروت و استانبول** با این نوع آموزشگاه ها و شیوه فعالیت آن ها آشنا شده بود.

* **میرزا حسن رشديه** در زادگاهش **تبریز** و شهرهای **مشهد، تهران و قم** چندین مدرسه جدید تاسیس کرد.

* کشورهای **روسیه و انگلستان** برای **توسعه نفوذ اقتصادی خود** در کشور ما به رقابت پرداختند. اوج این رقابت ها در دوره **ناصرالدین شاه** بود و در نتیجه آن، روسیه و انگلستان به **امتیازهای اقتصادی** مهمی در ایران دست یافتند. **صنعت و بازرگانی** کشور ما با واگذاری این امتیازها آسیب فراوانی دید.

* در دوره ناصرالدین شاه **شرکت های بازرگانی خارجی** در بیشتر شهرهای ایران به **خرید و فروش** مشغول شدند. این شرکت ها معمولاً کالاهای اروپایی را بدون **پرداخت حقوق گمرکی** و یا با **حقوق گمرکی** بسیار ناچیز وارد کشور می کردند. به همین دلیل **تولیدات داخلی** قادر به رقابت با آن ها نبودند.

* رهبری اعتراض های مردمی را **روحانیون** که از گروه های **مورد احترام و اعتماد** جامعه ایران در عصر قاجار بودند بر عهده داشتند.

* یکی از گسترده ترین **جنبش های اجتماعی** که در اعتراض به واگذاری **امتیازهای اقتصادی** به بیگانگان شکل گرفت **نهضت تنباکو** بود.

* در دوره ناصرالدین شاه، یک نفر انگلیسی به نام **تالوت** با پرداخت **رشوه درباریان** امتیاز **انحصاری خرید و فروش توتون و تنباکوی ایران** را به مدت **پنجاه سال** به دست آورد.

* بر اساس امتیاز **انحصاری توتون و تنباکو** ایرانیان نمی توانستند محصول توتون و تنباکوی خود را به کسی غیر از **تالبوت** بفروشند. در مقابل، تالبوت نیز تعهد کرده بود که هر سال **۱۵۰۰۰ لیره انگلیس** به همراه **یک چهارم سود سالانه خود** را به حکومت ایران پرداخت کند.

* مردم به ویژه **بازرگانان** با آگاهی از نتایج این امتیاز شروع به اعتراض و مخالفت کردند. **روحانیون** در صف مقدم این اعتراض قرار گرفتند و خواهان لغو امتیاز **تنباکو** شدند.

* **آیت الله میرزا حسن شیرازی** مرجع تقلید شیعیان در سامرا در حمایت از نهضت، **استفاده از توتون و تنباکو را حرام** اعلام کرد.
 * حکم شرعی **آیت الله شیرازی** سبب شد که مردم و حتی **کارکنان کاخ ناصرالدین شاه** قلیان ها را بشکنند و مقدار زیادی توتون و تنباکو را به آتش بکشند. و **ناصرالدین شاه** مجبور به **لغو امتیاز و پرداخت غرامت و خسارت به تالبوت** شد.
 * **نهضت تنباکو** نخستین حرکت جدی مردم ایران برای **رهایی از نفوذ و سلطه خارجی و ایستادگی در برابر ستم داخلی** بود. پیروزی این نهضت **حس اعتماد به نفس و روحیه مقاومت و مبارزه** را در مردم تقویت کرد.

درس سیزدهم

انقلاب مشروطیت: موانع و مشکلات

* انقلاب مشروطیت جنبشی **سیاسی - اجتماعی** بود که در دوره حکومت **مظفرالدین شاه** در ایران رخ داد و به دنبال آن، نظام **پادشاهی مشروطه** جایگزین نظام پادشاهی استبدادی شد.
 * نظام پادشاهی استبدادی حکومتی است که در آن **پادشاه از قدرت و اختیارات فراوانی** برخوردار است و بر اساس **میل و اراده خود** حکومت می کند.
 * نظام پادشاهی مشروطه نوعی از حکومت است که در آن **قدرت و اختیارات پادشاه بر اساس قانون** شود محدود می شود و **اداره کشور در اختیار نهادهایی مانند مجلس و هیئت وزیران** قرار می گیرد.

انقلاب مشروطه		
زمینه های سیاسی و اقتصادی		زمینه های فکری و فرهنگی
۱- سرزمین های پهناوری از ایران جدا شد ۲- ضربه شدیدی به صنعت، کشاورزی و بازرگانی ۳- سخت گیری و بی رحمی ماموران مالیاتی ۴- تسلط بیگانگان بر منابع ثروت اقتصادی کشور ۵- گسترش بیکاری در سراسر کشور ۶- ضعف و بی کفایتی حکومت قاجار	۱- آموزه های دین اسلام و مذهب شیعه مردم را به مبارزه با ظلم فرا می خواند ۲- درس گرفتن از قیام امام حسین (ع) و واقعه کربلا در برابر ظلم و بی عدالتی	زمینه های خارجی ۱- آشنایی با افکار و دستاوردهای تمدن جدید اروپا ۲- انقلاب فرانسه اندیشه آزادی خواهی و حکومت مشروطه را در اروپا گسترش داد

* نقش روشنفکران در انقلاب مشروطه آن ها اغلب **تحصیل کردگان اروپا و مدرسه دارالفنون بودند**. مردم را با **محاسن حکومت قانون (حکومت مشروطه) و معایب استبدادی آشنا کردند**.

* انگیزه و اراده مردم را برای مبارزه با استبداد و سلطه خارجی **موفقیت نهضت تنباکو و قتل ناصرالدین شاه به دست میرزا رضا کرمانی** دو چندان کرد.

* **دوران حکومت مظفر الدین شاه بر خشم و نارضایتی مردم افزوده شد:** به دو دلیل: سوء استفاده و ستمگری مأموران حکومت دخالت بیگانگان در امور کشور

* **رهبران روحانی در انقلاب مشروطه:** آیت الله سید محمد طباطبایی ، آیت الله سید عبدالله بهبهانی

* یکی از مهم ترین حوادث در سرعت بخشیدن به انقلاب مشروطیت **ماجرای به چوب بستن بازرگانان بود . عین الدوله ، صدر اعظم مستبد، برای ترساندن مخالفان و جلوگیری از گسترش اعتراض ها ، تعدادی از بازرگانان را به بهانه گران شدن قند به چوب بست.** به دنبال این واقعه، بازار بسته شد و گروهی از علما به رهبری آیت الله طباطبایی به نشانه اعتراض از تهران به ری مهاجرت و در حرم عبدالعظیم تحصن کردند.

* **مهم ترین خواسته مردم در حرم عبدالعظیم چه بود؟** تأسیس عدالت خانه برای رسیدگی به شکایت های مردم

* **عکس العمل مردم پس از این که قاجار به وعده هایش عمل نکرد:** اعتراض های مردمی دوباره شروع شد. در جریان این اعتراض ها طلبه جوانی به نام سید عبدالحمید به شهادت رسید و در نتیجه تعدادی از علما این بار به نشانه اعتراض به قم مهاجرت کردند. از جمله خواسته معترضان، تأسیس عدالت خانه و تشکیل مجلس شورا بود.

* **دو مورد از عوامل موفقیت انقلاب مشروطیت:** آموزه های دین اسلام و مذهب شیعه ، حضور علما و روشنفکران در کنار سایر گروه گروه ها یا قشرهای اجتماعی که در انقلاب مشروطیت نقش موثری داشتند: علما و روحانیون، بازرگانان ، روشنفکران ، تجار پیشه وران و کارگران

* **موانع و مشکلات حکومت مشروطه:** مخالفت و دشمنی مستبدان ، اختلاف و دو دستگی میان مشروطه خواهان ، افزایش دخالت های خارجی ، وقوع جنگ جهانی اول

* **انقلاب مشروطیت با چه هدفی:** برقراری حکومت قانون ، رها کردن کشور از جنگ استبداد داخلی و سلطه خارجی

* پس از مظفر الدین شاه: محمد علی شاه جانشین او ، پادشاهی او با پشتیبانی دولت روسیه و حمایت مستبدان تصمیم گرفت حکومت نوپای مشروطه را نابود کند.

* **مخالفت با اقدامات محمد علی شاه:** مجاهدان مشروطه خواه در تبریز به رهبری ستارخان و باقرخان در برابر حکومت استبدادی محمد علی شاه به پا خاستند علمای مشروطه خواه نجف آنان را به مقاومت در برابر شاه مستبد دعوت کردند. طرف داران مشروطه در گیلان و اصفهان با مشاهده ایستادگی مردم تبریز ، روحیه گرفتند و راهی پایتخت شدند و آنان را به مقاومت در برابر شاه مستبد دعوت کردند . آن ها پس از فتح تهران، محمد علی شاه را بر کنار کردند . پسر خردسالش ، احمد میرزا را به جانشینی او برگزیدند.

* **علت مخالفت شیخ فضل الله با انقلاب مشروطه:** وی معتقد بود افرادی که رهبری انقلاب را به دست گرفته اند به اسلام اعتقادی ندارند و می خواهند افکار و فرهنگ کشورهای اروپایی را در ایران گسترش دهند.

* **شهادت شیخ فضل الله نوری:** برخی از مشروطه خواهان شیخ را به اتهام مخالفت با نظام مشروطه محاکمه کردند و به شهادت رساندند ، شهادت او تاثیر نامطلوبی بر اوضاع ایران داشت.

* **قرار داد ۱۹۰۷ بین چه کشورهایی و علت بسته شدن آن:** بین انگلستان و روسیه برای مقابله با قدرت روزافزون آلمان و متحدانش طی قرار داد ۱۹۰۷ ایران را میان خود تقسیم کردند

* **هدف انگلستان و روسیه از امضای قرار داد ۱۹۰۷:** کنار گذاشتن اختلاف خود برای مقابله با قدرت روز افزون آلمان و متحدانش

* **نتایج قرار داد ۱۹۰۷ برای ایران:** روسیه با خیالی آسوده در امور داخلی ایران مداخله می کرد. اجازه نمی داد که دولت و مجلس اوضاع آشفته کشور را سرو سامان دهند. نیروهای روسیه وارد خاک ایران شدند، آن ها در تبریز تعدادی از مشروطه خواهان را کشتند. در مشهد نیز حرم امام رضا (ع) را به گلوله بستند.

* متحدین و متفقین در جنگ جهانی اول:

متفقین	متحدین
انگلستان ، روسیه ، و فرانسه و در آخر جنگ آمریکا	آلمان ، ایتالیا ، اتریش و مجارستان

* **موضع ایران در جنگ جهانی اول:** دولت ایران بی طرفی خود را اعلام کرد اما انگلستان، روسیه و عثمانی این بی طرفی را نادیده گرفتند و نیروهای خود را وارد ایران کردند. برخی مناطق ایران صحنه نبرد نیروهای روسیه و انگلستان با قوای عثمانی شد.

* **آثار و پیامدهای سیاسی و اجتماعی جنگ جهانی اول در ایران:** موجب بی ثباتی و آشفتگی اوضاع شد. دولت مرکزی به نهایت ضعف و درماندگی رسید و تسلط خود را بر امور کشور از دست داد. نافرمانی و سرپیچی از فرمان دولت مرکزی گسترش یافت. امنیت و آسایش مردم از بین رفت. ایرانیان دچار بلا و مصیبت های بزرگی مانند قحطی ، فقر گرسنگی و شیوع بیماری های واگیردار شدند.

* **علت گرایش مردم ایران به آلمان و متحدانش در جنگ جهانی اول:** چون فکر می کردند آلمان قدرت برتر جنگ است.

* دلیر مردان تنگستانی به فرماندهی رئیسعلی دلواری با ایثار جان خویش ضربه سنگینی به اشغالگران وارد آوردند.

* در سال های جنگ جهانی اول ، ایرانیان دچار مصیبت های بزرگی مانند قحطی ، فقر ، گرسنگی و شیوع بیماری های واگیردار شدند و افراد زیادی جان خود را از دست دادند.

* در اواخر جنگ جهانی اول حکومت روسیه بر اثر وقوع انقلابی عظیم سرنگون شد پس از آن، نام این کشور به اتحاد جماهیر شوروی تغییر یافت و نیروهایش را از ایران فرا خواند.

* انگلستان با استفاده از این موقعیت کوشید نفوذ و سلطه خود را در ایران تثبیت کند. از این رو با وثوق الدوله نخست وزیر ایران، قرار دادی بست که به قرارداد ۱۹۱۹ معروف شد.

* **قرار داد ۱۹۱۹:** این قرار داد بین ایران و انگلستان بسته شد. بر اساس این قرار داد اداره امور نظامی و مالی ایران در اختیار کارشناسان (مستشاران) نظامی و مالی انگلستان قرار می گرفت.

* **قرار داد ۱۹۱۹ در ایران با مخالفت گسترده ای از جمله:** آیت الله مدرس و شیخ محمد خیابانی روبرو شد. احمد شاه قاجار نیز از تأیید آن خودداری کرد.

* **علت کودتای ۱۲۹۹:** انگلستان پس از ناکامی در اجرای قرارداد ۱۹۱۹ در صدد برآمد تا از طریق کودتا اهداف خود را در ایران پیگیری کند.

* **انجام کودتای ۱۲۹۹:** انگلیسی ها یکی از فرماندهان نیروی قزاق به نام رضاخان را به عنوان مهره نظامی و سید ضیاء الدین طباطبایی را به عنوان مهره سیاسی کودتا برگزید. طباطبایی از سیاستمداران طرفدار انگلستان بود. در سوم اسفند ۱۲۹۹ نیروهای تحت فرمان رضاخان مراکز مهم پایتخت را اشغال کردند. احمد شاه مجبور شد ضیاء را به نخست وزیری و رضاخان را به فرماندهی کل قوا منصوب کند.

* کودتای ۱۲۹۹ مقدمه ای برای تغییر حکومت در ایران بود.

* **کارهای رضاخان برای نشان دادن شایستگی و برتری خود نسبت به احمد شاه:** او با جذابیت تمام به نوسازی تشکیلات نظامی پرداخت. ارتش نوینی را پایه گذاری کرد. با استفاده از ارتش، نافرمانی و آشوب های داخلی را فرو نشاند و نظم و امنیت را تا حدودی برقرار کرد.

* **سیاست مذهبی رضاخان:** رضاخان برای جلب نظر مردم، خود را فردی مذهبی و پایبند به احکام و ارزش های دینی نشان می داد. در مراسم و مجالس مذهبی حضور می یافت و با علما دیدار و مشورت می کرد.

* **عوامل دستیابی رضاخان به قدرت:** رضاخان با استفاده از موقعیت خود به عنوان وزیر جنگ و نخست وزیر طرفداران خود را وارد مجلس شورای ملی کرد. در سال ۱۳۰۴ شمسی مجلس شورای ملی با وجود مخالفت جدی تعداد کمی از نمایندگان، مانند آیت الله مدرس و دکتر مصدق، احمد شاه قاجار را از قدرت بر کنار کرد و حکومت موقت را به رضاخان سپرد.

* **شیوه حکومت رضاخان:** در دوران او، هیئت وزیران و نمایندگان مجلس شورای ملی اختیار و استقلال چندانی نداشتند. تابع دستورات شاه بودند. حکومت رضاشاه به احزاب و روزنامه های مستقل اجازه فعالیت نمی داد. با زور و خشونت، فضای خفقان، ترس و سرکوب را بر جامعه حاکم کرد. مخالفان سرنوشتی جز تبعید، زندان، شکنجه و اعدام نداشتند.

* **برخی از اقدامات رضا شاه را در دوره حکومتش:** نوسازی تشکیلات نظامی که از کودتای ۱۲۹۹ آغاز شده بود. مدارس و مراکز آموزشی جدید در شهرهای مختلف کشور گسترش پیدا کردند. نخستین دانشگاه ایران (دانشگاه تهران) بنیان نهاده شد. راه های شوسه توسعه یافتند و راه آهن سراسری احداث شد. موسسات و مراکز صنعتی متعددی در ایران به وجود آمدند.

* **اقدامات رضا شاه برای تضعیف ارزش های اسلامی و تخریب فرهنگ ایران:** مجبور کردن مردم به این بود که لباس یکسانی به تن کنند. کلاه لبه داری (مشهور به کلاه پهلوی) بر سر بگذارند. پس از آن محدودیت هایی برای برگزاری مراسم مذهبی از جمله عزاداری امام حسین (ع) به وجود آمد. زمزمه برداشتن (کشف) حجاب مطرح شد.

* جنگ جهانی دوم: با هجوم برق آسای آلمان به لهستان جنگ جهانی دوم آغاز شد.

* **دولت های محور و متفقین در جنگ جهانی دوم:**

دولت های محور	متفقین
ایتالیا - ژاپن - آلمان	انگلیس - فرانسه - شوروی - آمریکا

* **موضع ایران در جنگ جهانی دوم:** دولت ایران اعلام بی طرفی کرد. اما در شهریور ۱۳۲۰، متفقین حضور شماری از آلمان ها را در ایران بهانه قرار دادند و کشور ما را به اشغال خود در آوردند.

* **هدف اصلی نیروهای متفقین از اشغال ایران:** هدف اصلی آن ها از این اقدام استفاده از موقعیت و منابع و امکانات ایران به سود خویش بود.

* **آثار زیانبار (پیامدهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی) جنگ جهانی دوم برای ایران:**

۱- به اقتصاد و جامعه ایران خسارت و آسیب زیادی وارد کرد.
۲- مردم ایران طی آن سال ها با کمبود و گرانی شدید مواد غذایی، مخصوصاً نان، روبرو بودند.
۳- عده زیادی بر اثر گرسنگی و سوء تغذیه جان سپردند.

* نخستین سال های سلطنت محمد رضا شاه از لحاظ سیاسی:

- ۱- محمدرضا این امکان را نداشت که همچون پدرش با استبداد و دیکتاتوری حکومت کند.
- ۲- برای نمایندگان مجلس شورای ملی و هیئت وزیران فرصتی به وجود آمد که در اداره امور کشور نقش موثری داشته باشند.
- ۳- احزاب سیاسی و مطبوعات دوباره فعالیت خود را آغاز کردند.

* امتیاز بهره برداری از منابع نفت ایران در زمان مظفرالدین شاه به انگلیسی ها واگذار شد.

* رهبران نهضت ملی شدن صنعت نفت ایران: آیت الله کاشانی و دکتر محمد مصدق

* دولت انگلستان برای جلوگیری از ملی شدن صنعت نفت و شکست آن کارهای مختلفی انجام داد اما به دلیل وحدت ملت و همدلی رهبران نهضت ناکام ماند.

* شکست نهضت ملی ایران: پس از مدتی، میان رهبران و گروه های سیاسی پشتیبان نهضت ملی شدن نفت اختلاف بروز کرد، رهبران نهضت اسیر جاه طلبی و خود خواهی سیاسی اطرافیان خود شدند، نتوانستند از گسترش اختلافات درونی جلوگیری کنند و در نتیجه اتحاد و همدلی به تفرقه و دشمنی تبدیل شد.

* شباهت ها و تفاوت ها در اهداف نهضت تنباکو و نهضت ملی شدن نفت:

تفاوت	شباهت
۱- تنباکو زمان قاجار بود ولی نفت در دوره پهلوی	۱- هر دو مبارزه با انگلستان
۲- تنباکو لغو یک قرار داد بود ولی نفت حفظ یک منبع انرژی	۲- در هر دو روحانیان و روشنفکران نقش داشتند

* کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲: طبق برنامه ای که دو کشور انگلستان و آمریکا طراحی کردند. در روز ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ واحدهایی از ارتش به فرماندهی سرلشکر فضل الله زاهدی به خیابان ها ریختند. اشغال مراکز مهم پایتخت، دولت دکتر مصدق را سرنگون کردند.

* پس از موفقیت کودتای ۲۸ مرداد نفوذ و سلطه آمریکا بر کشور ما به تدریج افزایش یافت.

* سیاست محمدرضا شاه پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲: محمدرضا شاه به شاهی مستبد و ستمگر تبدیل شد که اصول قانون اساسی را آشکارا نادیده می گرفت. او همچنین با تاسیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) به سرکوب شدید مخالفان پرداخت و دوباره فضای ترس و خفقان بر ایران حاکم شد.

* پس از کودتای ۲۸ مرداد به تدریج نفوذ و سلطه آمریکا بر ایران بیشتر شد.

* هدف آمریکا از ایجاد تغییرات در امور اجتماعی و اقتصادی ایران: از بین بردن زمینه قیام های مردمی و حفظ حکومت پهلوی

* اساسی ترین تغییرات در تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی:

- ۱- لغو شرط مسلمان بودن برای انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان
- ۲- لغو سوگند به قرآن از سوی انتخاب شوندگان و تبدیل آن به سوگند به کتاب آسمانی

* دلیل مخالفت علما با تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی:

- ۱- این تغییرات در ظاهر به بهانه زمینه سازی برای مشارکت بیشتر مردم در فعالیت های اجتماعی است
- ۲- در حقیقت تهاجم آشکاری به هویت دینی جامعه اسلامی ایران بود

* **دلیل مخالفت امام خمینی با تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی:** امام خمینی می دانست که هدف حکومت از این تغییرات، تضعیف اسلام و تخریب ارزش های اسلامی است.

* **هدف شاه از برگزاری همه پرسی اصول شش گانه (انقلاب سفید):** زیرا محمد رضا شاه پیروی از سیاست های آمریکا را برای حفظ حکومت خود ضروری می دانست.

* **مخالفت با اصول شش گانه توسط چه کسانی و چرا؟** امام خمینی و سایر علما- زیرا از اهداف و پیامدهای واقعی این اصول آگاه بودند و یقین داشتند که اجرای این اصول، موجب تحکیم سلطه آمریکا بر ایران و وابستگی سیاسی و اقتصادی کشور ما به بیگانگان می شود.

* **توصیه امام خمینی به مداحان و سخنرانان در محرم ۱۳۴۲:** یاد آوری کرد که سکوت در برابر حکومت ستمگر، کمک به دشمنان اسلام و از آنان خواست که خطر اسرائیل را به مردم گوشزد کنند.

* **سخنان امام خمینی در عصر عاشورای سال ۱۳۴۲:** شاه را به دلیل ستمگری، همکاری با اسرائیل و وابستگی به آمریکا به شدت محکوم کرد.

* **برخورد رژیم با امام خمینی بعد از سخنرانی عاشورای ۴۲:** دو روز بعد مأموران رژیم شبانه به خانه امام ریختند و ایشان را دستگیر و پس از انتقال به تهران در یکی از پادگان های نظامی زندانی کردند.

* **شدیدترین اعتراض ها به دستگیری امام خمینی در شهرهای:** قم - تهران - ورامین

* **چگونگی شکل گیری قیام ۱۵ خرداد ۴۲:** دستگیری امام خمینی، موجب خشم و اعتراض گسترده مردم مسلمان ایران در شهرهای مختلف شد. رژیم که از حرکت سریع مردم به وحشت افتاده بود به مأموران خود دستور داد که تظاهر کنندگان را به گلوله ببندند و قیام را سرکوب کنند.

* **منظور از مصونیت قضایی یا حق کاپیتولاسیون:** اگر آمریکایی ها در ایران مرتکب جرمی می شدند، دادگاه های ایران حق رسیدگی به جرم آن ها را نداشتند. امام خمینی با آن به مخالفت برخاست.

* **تبعید امام خمینی در ۱۳ آبان ۱۳۴۲:** حکومت پهلوی دریافت که امام اهل سازش و سکوت نیست، بنابراین ایشان را به ترکیه تبعید کرد. حدود یک سال بعد، تبعید گاه امام از ترکیه به نجف در عراق تغییر یافت و تا مهر ۱۳۵۷ در آن شهر ساکن بودند.

* **شکل مبارزات امام خمینی در تبعید:** امام به مناسبت های مختلف با صدور اعلامیه و فرستادن پیام به گروه های سیاسی، مردم را به مبارزه با شاه و اسرائیل دعوت می کرد.

* **اقدامات امام خمینی در مبارزه با حکومت پهلوی:**

- ۱- مخالفت با تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی
- ۲- مخالفت با اصول شش گانه (انقلاب سفید)
- ۳- سخنرانی تاریخی ایشان در مدرسه فیضیه قم
- ۴- مخالفت با کاپیتولاسیون و دستگیری امام
- ۵- ادامه مبارزه در دوران تبعید

* نحوه مبارزه آیت الله مطهری و دکتر علی شریعتی: سخنرانی، نوشتن مقاله و کتاب و برگزاری کلاس های تفسیر قرآن و نهج البلاغه در مساجد و حسینیه ها و دانشگاه ها

* دلایل ناراضی بودن مردم از شاه و سیاست های او: (به دلیل مسائل و مشکلات مختلف فرهنگی، سیاسی و اقتصادی)

* قیام ۱۹ دی ماه ۱۳۵۶ مردم قم: مردم قم در ۱۹ دی ۱۳۵۶ در اعتراض به انتشار مقاله توهین آمیز روزنامه اطلاعات، به تظاهرات پرداختند و مأموران حکومت این تظاهرات را به خاک و خون کشیدند.

* قیام ۲۹ بهمن ۱۳۵۶ مردم تبریز: مردم تبریز به مناسبت چهلیم شهدای ۱۹ دی قم، در روز ۲۹ بهمن قیام کردند و تعداد زیادی از آن ها شهید و زخمی شدند.

- ۱- حکومت پهلوی به فرهنگ و ارزش های اسلامی توجهی نداشت
- ۲- وابستگی سیاسی حکومت پهلوی به بیگانگان و نفوذ و دخالت کشورهای خارجی به ویژه آمریکا
- ۳- حقوق ملت و اصول قانون اساسی مشروطه را نادیده می گرفت
- ۴- نمایندگان مجلس شورای ملی و هیئت وزیران در برابر شاه هیچ استقلالی نداشتند
- ۵- روزنامه ها نیز آزادی نداشتند و نمی توانستند از شاه و مقام های حکومتی انتقاد کنند

* عکس العمل شاه در برابر اعتراض و تظاهرات ملت در سال ۵۷: از یک سو برای فریب ملت، پی در پی نخست وزیران خود را عوض می کرد و به مردم وعده می داد که پیام انقلاب آنان را شنیده است و به خواسته هایشان توجه خواهد کرد. از سوی دیگر، به مأموران خود دستور می داد که تظاهر کنندگان را سرکوب کنند.

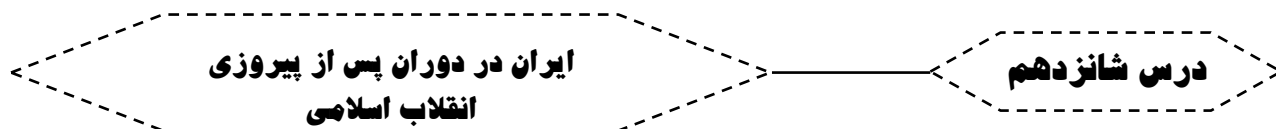
* واقعه ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ (جمعه سیاه): در آن روز که به جمعه سیاه معروف شد، مأموران رژیم به طرز بی رحمانه ای تظاهرات مردم را در میدان ژاله (شهدای کنونی) به خاک و خون کشیدند و عده زیادی را شهید و زخمی کردند.

* پیروزی انقلاب اسلامی ایران با شعار: با شعار محوری "استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی"

* هدف انقلاب اسلامی: از بین بردن وابستگی کشور به بیگانگان و تامین حقوق ملت در چارچوب قوانین و ارزش های اسلامی

* سه عامل موثر در موفقیت انقلاب اسلامی ایران:

- ۱- ایمان و اعتقاد به اسلام
- ۲- وحدت و استقامت ملت
- ۳- رهبری قاطع و هوشیارانه امام خمینی

* امام خمینی برای تعیین نظام سیاسی: به دولت موقت ماموریت داد که ضمن اداره امور کشور، اقدامات لازم را برای تاسیس نظام سیاسی جدید انجام دهد.

نمودار روند تاسیس نظام جمهوری اسلامی:

- ۱- همه پرسی تعیین نظام سیاسی ۲- تدوین و تصویب قانون اساسی ۳- انتخابات اولین دوره ریاست جمهوری
- ۴- انتخابات اولین دوره مجلس شورای اسلامی ۵- تعیین هیئت دولت

* **نهادهای انقلابی که به فرمان امام خمینی شکل گرفتند:** سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بسیج مستضعفان بودند که با هدف دفاع از آرمان های انقلاب اسلامی و مرز و بوم کشور شکل گرفتند.

* **فعالیت های گسترده دولت های سلطه گر و زورگو برای انحراف و نابودی نظام اسلامی:** نظام جمهوری اسلامی ایران از همان ابتدای شکل گیری به حمایت از نهضت های آزادی بخش در سراسر جهان برخاست. به همین دلیل جمهوری اسلامی روابط خود را با دولت اشغالگر قدس (اسرائیل) قطع کرد و از قیام مردم فلسطین برای آزادی سرزمین خود پشتیبانی نمود.

* **سه مورد از توطئه ها و دسیسه های دشمنان برای انحراف و نابودی انقلاب اسلامی ایران:**

۱- ایجاد شورش و نا امنی ۲- ترور شخصیت ها و مردم انقلابی ۳- اقدامات نظامی

* **نقش گروه های ضد انقلاب داخلی را در ایجاد شورش و نا امنی در سال های نخست پیروزی انقلاب:** گروه های ضد انقلاب داخلی با حمایت دشمنان خارجی انقلاب اسلامی در بخش هایی از کشور به ویژه در مناطق مرزی به ایجاد نا امنی و اغتشاش پرداختند. این گروه ها قصد داشتند با به راه انداختن جنگ داخلی، اقوام ایرانی را در مقابل هم قرار دهند. آن ها حتی به اموال و دارایی های مردم نیز خسارت های فراوانی وارد کردند.

* **شخصیت های انقلاب که در سال های نخست پیروزی ترور شدند:**

شهید مطهری - آیت الله دکتر بهشتی - محمد علی رجایی - دکتر محمد جواد باهنر

* **تاریخ و علت تسخیر سفارت آمریکا توسط دانشجویان پیرو امام:** در ۱۳ آبان ۵۸ - زیرا در ابتدای پیروزی انقلاب، سفارت آمریکا در ایران به مرکزی برای حمایت از گروه های ضد انقلاب تبدیل شده بود.

* **شرط دانشجویان برای آزادی گروگان های آمریکایی:** دانشجویان اعلام کردند که چنانچه آمریکا شاه را تحویل دهد و متعهد شود که در امور داخلی ایران دخالت نکند، گروگان ها را آزاد خواهند کرد.

* **اقدام آمریکا برای رهایی گروگان ها:** اقدام به حمله نظامی کرد اما هواپیما و بالگردهای آن کشور در صحرای طبس دچار طوفان شن شدند و نیروهای آمریکایی با تحمل تلفات و خسارت گریختند.

* **آزادی گروگان های آمریکایی:** سرانجام با میانجیگری دولت الجزایر، دانشجویان پس از یک سال و چند ماه گروگان های آمریکایی را آزاد کردند.

* **جنگ تحمیلی عراق علیه ایران:** در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، صدام، رئیس حکومت بعثی عراق، با فرمان حمله به خرمشهر جنگ علیه ایران را آغاز کرد.

* **پایان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران:** جنگ تحمیلی سرانجام پس از هشت سال پایداری ملت و ایثار رزمندگان به پایان رسید. دو سال بعد از اعلام آتش بس، ایران و عراق برای تبادل اسرا به توافق رسیدند. پس از آن آزادگان ایرانی از اسارت رژیم بعثی عراق آزاد شدند.

* **رحلت امام خمینی:** امام خمینی پس از عمری مجاهدت سرانجام در شامگاه ۱۳ خرداد ۱۳۶۸ در تهران در گذشت. پیکر او را در بهشت زهرا به خاک سپردند.

* **جمله معروف رهبر انقلاب آیت الله خامنه ای درباره امام خمینی:** این انقلاب در هیچ کجای جهان بی نام او شناخته شده نیست.

* **انتخاب آیت الله خامنه ای به رهبری انقلاب:** یک روز پس از ارتحال امام، مجلس خبرگان رهبری آیت الله خامنه ای را به رهبری انقلاب برگزید.

فرهنگ

درس هفدهم

* به طور کلی فرهنگ جامعه: شیوه زندگی در آن جامعه است.

* رابطه جامعه و فرهنگ: جامعه بدون فرهنگ وجود ندارد و فرهنگ هم بدون جامعه به وجود نمی آید.

* فرهنگ: فرهنگ پدیده ای آموختنی است. یعنی از طریق ژن به ارث نمی رسد بلکه از راه آموزش و تربیت از نسلی به نسل دیگر منتقل می شود.

* اجتماعی شدن یا جامعه پذیری: اجتماعی شدن فرآیندی طولانی مدت از تولد تا آخر عمر است که افراد از طریق آن، زندگی در جامعه را می آموزند و خود را با آن منطبق می کنند.

* اجتماعی شدن فرایندی بسیار مهم در زندگی: زیرا بدون آن، افراد نمی توانند به زندگی در جامعه ادامه دهند. در یک جامعه، ادامه دهند. در یک جامعه، هر فرد عقاید و باورها، رسوم، قوانین و حتی چگونگی پاسخ دادن به غرایز را از دیگران می آموزد و به افراد دیگر یاد می دهد.

* فرآیند اجتماعی شدن نخست در: پدر و مادر به کودک یاد می دهند که چگونه غذا بخورد و در نشست و برخاست چه آداب را رعایت کند، چگونه به مهمان سلام و تعارف کند.

* عواملی که در فرآیند اجتماعی شدن فرد موثر است: رسانه های جمعی، دوستان و گروه همسالان و برنامه های آموزشی و تربیتی مدرسه، رفتن به دانشگاه، خدمت سربازی، محل کار و ...

* در فرآیند اجتماعی شدن، مهم ترین لایه های فرهنگ:

۱- نمادها ۲- هنجارها ۳- ارزش ها ۴- عقاید

* لایه ها و جنبه های فرهنگ یک جامعه: برخی از لایه های فرهنگ خارجی یا بیرونی (ظاهری) هستند. مانند: نمادها و هنجارها و برخی عمیق تر هستند. مانند: ارزش ها و عقاید

* کاربرد نماد: هر جامعه ای برای انتقال معانی مورد نظر خود از انواع معنی از نمادها استفاده می کند. زبان گفتاری و نوشتاری همه اشیا و دست ساخته های انسان مانند تصاویر، پوشاک، خوراک و ...

* هنجار: هنجارها، رفتارهای معینی هستند که در یک گروه یا جامعه پذیرفته شده و متداول اند. به عبارت دیگر به قواعد و شیوه های مورد قبول یک جامعه برای انجام دان کارهای مختلف، هنجار می گویند. برای مثال، ما وقتی به هم می رسیم سلام می کنیم، وقتی می خواهیم غذا بخوریم یا وارد جایی شویم به هم تعارف می کنیم.

* هنجارها شامل چه مواردی: هنجارها در واقع همه عادت ها، آداب و رسوم اجتماعی، مناسک مذهبی، قواعد، قوانین و مقررات را در بر می گیرد.

* رابطه هنجارها و زندگی اجتماعی: زندگی اجتماعی بدون وجود هنجارها ادامه پیدا نمی کند و هنجارها به روابط اجتماعی سامان می بخشند. افراد یک جامعه خود را ملزم می بینند از هنجارها پیروی کنند تا جامعه آن ها را به عضویت بپذیرد.

* مهم ترین دلایل پیروی از هنجارها: ارزش دانستن و اعتقاد به آن ها، حفظ آبرو و احترام یا ترس از مجازات

* عواقب پیروی نکردن از هنجارها: مجازات می شوند. این مجازات ممکن است به صورت سرزنش خود یا دیگران، پوزخند، تمسخر طرد کردن و محروم نمودن، متلک گفتن یا مجازات های رسمی و قانونی باشد.

* **ارزش ها:** ارزش یعنی خوب و بد ، زشت و زیبا و مطلوب یا نامطلوب دانستن امور مختلف

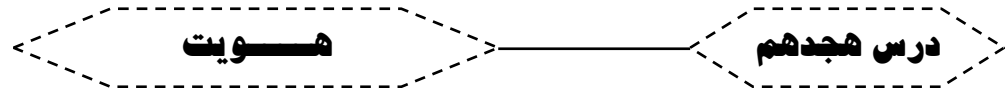
* **رابطه ارزش ها و هنجارها:** ارزش ها زمینه شکل گیری هنجارها را ایجاد می کنند و جهت دهنده رفتارها هستند. افراد بر مبنای ارزش هایی که به آن ها معتقدند، عمل می کنند. برای مثال، کسی که پرهیز از اسراف را کار خوب و درستی می داند و آن را ارزش تلقی می کند ، اگر در عمل هم از اسراف بپرهیزد، هنجارش طبق این ارزش بوده است.

* **منظور از ارزش های اجتماعی:** ارزش های اجتماعی، ارزش هایی هستند که مورد توجه اکثر افراد جامعه اند و افراد به عملی شدن آن ها تمایل دارند. برای مثال: برای یک تیم ورزشی ، پیروزی در مسابقه و برای یک ملت دفاع از کشور خود و مقابله با دشمنان، ارزش های اجتماعی هستند.

* بخش مهمی از فرهنگ جامعه را **عقاید و باورهای آن** شکل می دهد.

* **رابطه بین عقاید و هنجارها و ارزش ها:** بخش مهمی از فرهنگ جامعه را عقاید و باورهای آن شکل می دهد. برای مثال در جامعه ای که عقاید دینی دارد، هنجارها، نمادها و ارزش ها متناسب با همان جامع پدید می آید.

* **نقش عقاید اسلامی برای مسلمانان:** اعتقادات اسلامی، ملاکی است که با آن هنجارها و ارزش های را می سنجیم و هر کدام را که با این اصول اعتقادی سازگاری ندارند، طرد می کنیم.

* **هویت:** عبارت است از احساس و آگاهی و شناخت از خود

* **تفاوت انسان با سایر موجودات:** آگاهی انسان از وجود و شخصیت و ویژگی های خود

* **هویت فردی:**

ویژگی های جسمانی	ویژگی های روانی
ویژگی هایی مانند جنسیت، قد وزن ، سن ، گروه خونی و ... هویت جسمانی را تشکیل می دهد. این ویژگی ها مربوط به بدن و خلقت طبیعی ما هستند.	همان ویژگی های غیر جسمانی هستند، مانند صبور بودن، زود رنج بودن ، داشتن پشتکار، امیدوار بودن، لجوج بودن ، به هنر علاقه داشتن و ...

* **تأثیرات ویژگی های جسمانی:** بر خصوصیت روانی انسان ها اثر می گذارد . برای مثال بیماری ها یا اختلالات جسمی تأثیرات نامطلوبی بر سلامتی روانی انسان دارند.

* **تأثیرات ویژگی های اخلاقی و روانی:** می توانند بر جسم ما تأثیر بگذارند. برای مثال افراد خوش بین و امیدوار و پرتلاش نسبت به آدم های بدبین و منفی باف یا تنبل سلامت جسمانی بیشتری دارند.

* **هویت اجتماعی:**

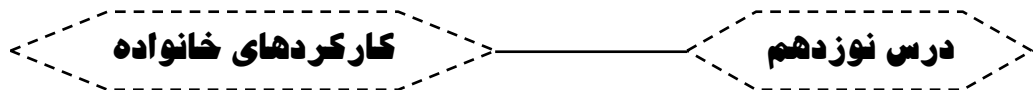
- ۱- افراد با عضویت در گروه های مختلف اجتماعی هویت به دست می آورند.
- ۲- هویت اجتماعی ما از طریق ارتباط با جامعه شکل می گیرد.
- ۳- ما عضو گروه های متفاوتی مانند خانواده ، همکاران و ... هستیم و در هر گروه نقش هایی را بر عهده می گیریم.

* **رابطه جامعه و هویت افراد:** جامعه زمینه پیدایش برخی ویژگی های روانی و اخلاقی را در فرد به وجود می آورد و از بروز برخی هویت ها نیز جلوگیری می کند.

۱- ویژگی های اجتماعی ۲- ویژگی های روانی و اخلاقی ۳- ویژگی های جسمانی

* **تأثیر هویت اجتماعی بر هویت فردی:** هویت اجتماعی بر هویت فردی (جسمانی و روانی) تأثیر می گذارد. برای مثال وقتی فردی در گروه دوستان و همسالان قرار می گیرد از سلیقه ها و علایق آن ها تأثیر می پذیرد و به تدریج ، همان علایق بخشی از هویت فردی او می شوند.

* **بنیان خانواده بر:** ازدواج است.

* **ازدواج (نکاح):** ازدواج پیمانی است که به موجب آن یک زن و مرد در زندگی با هم شریک و متحد می شوند و خانواده ای را تشکیل می دهند.

* **هدف نکاح:** تشکیل خانواده است.

* **واحد بنیادین جامعه و کانون رشد و تعالی انسان:** خانواده است.

* **کارکردهای خانواده:**

۱- فرزند آوری و تجدید نسل	۲- جامعه پذیری و تربیت اعضای خانواده
۳- حمایت و محبت و مراقبت	۳- حمایت اقتصادی یا رفع نیازهای مادی

* **اهمیت فرزند آوری در خانواده:** فرزندآوری علاوه بر تقویت بنیان خانواده موجب می شود که نسل انسان باقی بماند و تداوم پیدا کند. با تولد فرزندان، خانواده توسعه و استحکام می یابد. به دنیا آمدن فرزندان، موجب نشاط و سرزندگی اعضای خانواده و دلگرمی پدر و مادر می شود.

* **اولین شرط بقای هر جامعه ای:** جمعیت - زیرا بدون وجود جمعیت کافی در یک جامعه، فعالیت های آن دچار اختلال می شود. در صورتی که جمعیت یک جامعه منقرض گردد، آن جامعه نابود می شود و از بین می رود.

* **مهر و محبت در خانواده:** مهر و محبت والدین به یکدیگر و والدین به کودکان موجب آرامش در کانون خانواده می شود. کودکان از نخستین سال های زندگی خود در آغوش گرم پدر و مادر با مهربانی و محبت آشنا می شوند و با پرورش یافتن در دامن آن ها مهربانی و از خود گذشتگی و نیکوکاری را می آموزند.

* **مراقبت از اعضای خانواده:** کودک برای ادامه زندگی خود به مراقبت نیاز دارد. از سوی دیگر، انسان ها در دوره سالمندی نیز دچار ضعف و ناتوانی می شوند و بدون مراقبت ، قادر نیستند خود را به خوبی اداره کنند. علاوه بر دوره کودکی و سالمندی درمیانه این دو دوره نیز اعضای خانواده در شرایط مختلف مانند بیماری یا حوادث به مراقبت از یکدیگر نیاز پیدا می کند.

* **رفع نیازهای مادی اعضای خانواده:** اعضای خانواده به خوراک و پوشاک مسکن و وسایل زندگی نیاز دارند. رفع این نیازها بر عهده سرپرست خانواده یعنی پدر است. هر چند امروزه در شهرها و روستاها، عده ای از زنان نیز دوش به دوش مردان با فعالیت های اقتصادی و کسب درآمد در رفع نیازهای مادی خانواده مشارکت و همراهی می کنند.

* **اجتماعی شدن هم نیاز فرد و هم نیاز جامعه:** زیرا هم باعث شکل گیری هویت و شخصیت افراد می شود و هم موجب تداوم جامعه می گردد. اجتماعی شدن در سراسر زندگی فرد رخ می دهد اما مهم ترین مرحله آن دوران اولیه زندگی افراد در خانواده است.

* **فرایند اجتماعی شدن به دو صورت:** مستقیم و غیر مستقیم

* فرزندان در جریان فعالیت های روزانه ، برخی رفتارها را به طور تقلیدی و بدون آن که آگاهی و توجه داشته باشند، از پدر و مادر و اعضای خانواده می آموزند اما برخی رفتارها و عقاید و هنجارها را نیز خانواده به طور مستقیم به فرزندان آموزش می دهند.

* **نقش والدین در تربیت اعضای خانواده :** والدین نه تنها مسئول رفع نیازهای عاطفی و زیستی و معیشتی فرزندان هستند بلکه وظیفه مهم تربیت اخلاقی، معنوی و دینی آن ها را بر عهده دارند. یک خانواده سالم می تواند در دامن خود فرزندان مومن، پرهیزگار و پایبند به اصول اخلاقی تربیت کند.

* **خانواده به روش های مختلفی اعضای خانواده را اجتماعی می کند:**

- ۱- دلایل خوبی و بدی رفتارها را برای فرزندان خود بازگو می کند. (گفت و گو)
- ۲- رفتارهای پسندیده فرزندان را تشویق و تحسین می کنند. (تشویق)
- ۳- با نشان دادن نارضایتی، بی اعتنایی، خود داری از صحبت کردن با محبت و یا محرم کردن فرزندان از برخی از مزایا و ... (تنبيه)

آرامش در خانواده

درس بیست

* **اثرات زیانبار خانواده ای که نتواند وظایف خود را به خوبی انجام دهد :** رابطه خانواده با دیگر نهادهای جامعه نیز دچار مشکل می شود و در نهایت آسیب به همه جامعه سرایت می کند.

* **نتیجه انتخاب صحیح همسر:** سازگاری و آرامش در خانواده

* **عقیده صاحب نظران در انتخاب همسر:** افراد در انتخاب همسر باید به تناسب و همگونی خود با طرف مقابل توجه کنند. هر چقدر افراد از نظر اعتقادات دینی، تحصیلات ، اخلاق و روحیات و وضعیت خانوادگی با همدیگر هماهنگی داشته باشند، زندگی شان با دوام است.

* **دیدگاه اسلام برای انتخاب همسر:** مهم ترین عاملی که باید در همسر گزینی به آن توجه کرد، ایمان و اعتقادات دینی افراد است. اسلام همچنین بر اصالت خانواده تاکید کرده است، یعنی فردی که به عنوان همسر انتخاب می شود، در خانواده ای صالح و اهل ایمان و تقوا پرورش یافته باشد.

* **نقش خانواده ها در انتخاب همسر:** اگر امروزه جوانان همسر خود را با همفکری و حمایت خانواده ها انتخاب و از تجربه های آنان استفاده کنند، از بروز بسیاری از ناسازگاری ها جلوگیری می شود.

* **دیدگاه قرآن مهم ترین هدف ازدواج :** برقراری آرامش و محبت بین زن و مرد است. زن و مرد یکدیگر را کامل می کنند و می توانند در کنار هم به کمال برسند.

* **حدیث پیامبر درباره رفتار با خانواده:** بهترین شما کسی است که رفتار او با خانواده اش نیکوتر باشد. و من در نیکی به خانواده ام بهترین هستم.

* **مهم ترین عواملی که موجب ناسازگاری زن و مرد می شوند:**

- ۱- انتخاب نادرست همسر
- ۲- عدم شناخت کافی زن و شوهر ها از حقوق و تکالیف خود در زندگی خانوادگی
- ۳- زن و مرد در دو خانواده و در دو محیط جداگانه تربیت و پرورش یافته اند
- ۴- گاهی بین نقش هایی که فرد با ید ایفا کند تعارض به وجود می آید

* کارهایی که به سازگاری زن و شوهر کمک می کنند:

- ۱- گذراندن آموزش های خانواده قبل از ازدواج
- ۲- مشاوره با افراد دارای صلاحیت در زمینه همسرگزینی
- ۳- رعایت اخلاق و آداب همسرداری: خوش خلقی، گذشت، احترام به همسر، ...
- ۴- گفت و گوی صمیمانه زن و شوهر برای حل مشکلات و پیدا کردن راه حل های مناسب

* **معایب تک فرزندی در خانواده ها:**

- ۱- تجربه اجتماعی شدن و رشد اجتماعی کودکان کاهش می یابد
- ۲- کودکان از داشتن همبازی محروم می شوند و رقابت ها و بازی ها و دعوای کودکانه شکل نمی گیرد
- ۳- از لذت ارتباطات وسیع تر خانوادگی و حمایت و محبت برادر و خواهر محروم می شوند
- ۴- فرزندان نیز از داشتن عمو و خاله و عمه محروم خواهند بود

* **وظایف فرزندان نسبت به پدر و مادر طبق آیات ۲۳ و ۲۴ سوره اسراء:**

- ۱- به پدر و مادر نیکی کنید
- ۲- با پر خاشگری آنان را از خود مران
- ۳- اگر به سالخوردگی رسیدند کوچک ترین سخنی که نشانگر ناراحتی و رنجش است به آنان مگو
- ۴- زیبا و شایسته با آنان سخن بگو
- ۵- زیبا و شایسته با آنان سخن بگو

* **عواملی که موجب ناسازگاری والدین و فرزندان می شوند:**

- ۱- والدین و فرزندان انتظارات یکدیگر را بر آورده نمی کنند زیرا ممکن است پدر و مادر تغییرات فرزندان را که به سن بلوغ رسیده اند را جدی نگیرند.
- ۲- فرزندان در دوران زندگی خود با محیط ها و افراد دیگری به جز خانواده آشنا می شوند. این اختلاف ارزش ها و هنجارهای خانه با سایر محیط ها ممکن است موجب ناسازگاری شود.

* پدر و مادر حق دارند بر رفت و آمد فرزندان و معاشرت های آن ها نظارت داشته باشند.

والدین معمولاً نسبت به روبه رو شدن جوانان با محیط های دیگر حساس اند. آن ها از این که بچه ها تجربه کافی ندارند و ممکن است به مشکلات اخلاقی دچار شوند نگران اند و حق دارند بر رفت و آمد فرزندان و معاشرت های آن ها نظارت دقیق باشند.

*** راه های جلوگیری از بروز ناسازگاری های والدین و فرزندان:**

- ۱- اختلاف نظر و سلیقه والدین و فرزندان تا حدی قابل قبول است و اگر به خوبی مدیریت شود به رشد و کمال اعضای خانواده می انجامد در غیر این صورت به خانواده و جامعه آسیب می رساند.
- ۲- پدر و مادر موظف اند برای گفت و گو با فرزندان وقت بگذارند و یکسره خود را به کار و فعالیت های روزانه مشغول نکنند.
- ۳- ترتیب دادن جلساتی با حضور والدین و مشاوران خبره که در آن فرزندان و والدین بتوانند مسائل خود را بگویند مفید است.

*** وظایف خانواده ها هنگام روبه رو شدن با مشکلات :** در چنین مواقعی اعضای خانواده باید به خدا، صمیمیت و همکاری بین خود را بیشتر کنند و با در پیش گرفتن صبر و شکیبایی و دعوت یکدیگر به صبر، مشکلات و حوادث را مدیریت کنند و نگذارند که خانواده دچار بحران شود و آسیب ببیند.

*** واژه صله و ارحام:** واژه صله از وصل گرفته شده و به معنای اتحاد و پیوستگی است و ارحام یعنی خویشان و نزدیکان *** منظور از صله ارحام:** این است که افراد به دیدار و بازدید خویشاوندان خود بروند و از حال یکدیگر خبر بگیرند. این دید و بازدیدها باید با مهر و محبت توأم باشد. کمک مالی به خویشاوندان نیز جزء صله ارحام محسوب می شود.

*** فواید صله ارحام:**

- ۱- مهر و محبت بین اقوام را زیاد می کند.
- ۲- از مشکلات یکدیگر با خبر می شوند.
- ۳- افزایش طول عمر و افزایش روزی
- ۴- پاکی اعمال و دفع بلا

نهاد حکومت

درس بیست و یکم

*** صاحب نظران معتقدند:** همان طور که زندگی اجتماعی یک ضرورت است و انسان ها نمی توانند به تنهایی زندگی کنند و نیازهای مادی و معنوی خود را بر طرف کنند، داشتن حکومت برای یک جامعه نیازی اساسی و یک ضرورت است.

*** هیچ جامعه ای نمی تواند بدون وجود حکومت باقی بماند:**

زیرا در زندگی اجتماعی نیازهای مشترک وجود دارد و افراد برای تنظیم امور خود به قوانین و مقرراتی نیاز پیدا می کنند. آن ها همچنین برای اجرای قوانین و حل اختلافات و برقراری امنیت و نظم، ایجاد هماهنگی میان فعالیت های مختلف جامعه، دفاع از هجوم دشمنان ناگزیرند حکومتی تشکیل دهند و اداره امور جامعه را به افرادی بسپارند. بنابراین بدون نهاد حکومت، جامعه دچار اختلال و هرج و مرج می شود.

- ۱- وضع قوانین و مقررات لازم در امور مختلف. ۲- اجرای قوانین
- ۳- برقراری نظم و امنیت ۴- رسیدگی به اختلافات و شکایت ها
- ۵- تعلیم و تربیت ۶- حفظ میراث فرهنگی ۷- سیاست گذاری فرهنگی ۸- عمران و آبادانی کشور
- ۹- ایجاد وسایل و امکانات لازم برای رفع نیازهای معیشتی
- ۱۰- ایجاد هماهنگی بین فعالیت های مختلف اقتصادی و اجتماعی
- ۱۱- دفاع از کشور و حفظ تمامیت ارضی ۱۲- مدیریت منابع طبیعی و ثروت هایی که به عموم مردم تعلق دارد

* **نظر اسلام در مورد حق حاکمیت مطلق در جهان:** در جهان بینی توحیدی اسلام، حق حاکمیت مطلق همه موجودات و پدیده های جهان فقط از آن خداست. انسان ها و همه موجودات دیگر تحت حاکمیت خدا قرار دارند و حکومت حق انحصاری خداوند است و با پیروی از دستورات الهی، به سوی کمال حرکت می کنند.

* **ویژگی های جامعه ای که تحت حاکمیت قوانین الهی است:** استعدادهای انسان ها در پرتو شناخت حق شکوفا می شود. در چنین جامعه ای مالکیت و سلطه اقلیتی بر منابع و ثروت ها و امکانات عمومی و ظلم و تبعیض از میان می رود و عدالت حاکم می شود.

سوره نساء آیه ۵۹ درباره حق حاکمیت الهی: ای کسانی که ایمان آورده اید، فرمان برید از خدا و فرمان برید از رسول و اولیای امور از خودتان و اگر در چیزی ستیزه کردید به خدا و رسولش باز گردید.

* **سوره بقره آیه ۲۵۷ درباره حق حاکمیت الهی:** خداوند ولی و سرپرست کسانی است که ایمان آورده اند. آن ها را از ظلمت ها به سوی نور بیرون می برد. اما کسانی که کافر شدند، اولیای آن ها طاغوت ها هستند که آن ها را از نور به سوی ظلمت ها بیرون می برد. آن ها اهل آتش اند و همیشه در آن خواهند ماند.

* **از دیدگاه اسلام چه کسانی برای اجرای قوانین شایستگی دارند؟** فقط آن گروه از مردم شایستگی دارند که هم از این قوانین آگاهی و به آن ایمان داشته باشند و هم از نظر تقوا و عدالت از دیگر مردم بالاتر باشند. در راس این گروه، پیامبران الهی سپس جانشینان آن ها یعنی امامان معصوم (ع) قرار دارند و در غیاب آنان افراد صالح و متقی ادامه دهنده راه آن ها هستند.

* **چرا حق حاکمیت بر انسان ها از آن خداست؟** زیرا خداوند آفریننده انسان و مالک حقیقی این جهان هستی است و از همه امور آگاهی دارد.

* **کلمه جمهوری در حکومت جمهوری اسلامی نشانگر:** کلمه جمهوری نشان می دهد که شکل این حکومت، جمهوری است و در آن حق انتخاب و مشارکت مردم در حکومت به رسمیت شناخته می شود.

* **کلمه اسلامی در حکومت جمهوری اسلامی نشانگر:** یعنی محتوای این حکومت اسلامی است و کشور با اصول و قوانین اسلامی اداره می شود. زمامداران آن نیز باید مومن و معتقد به اسلام و متعهد به اجرای آن باشند.

* **از دیدگاه اسلام ولایت مختص:** از دیدگاه اسلام فقط خدا می تواند بر انسان ها ولایت و حاکمیت داشته باشد. پیامبران و امامان معصوم (ع) نیز از طرف خداوند نمایندگی داشته اند که تا مردم را سرپرستی کنند.

* **در زمان غیبت امام زمان (عج) سرپرستی جامعه اسلامی بر عهده:** سرپرستی جامعه اسلامی بر عهده فقیه عادل و با تقوا، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است.

*مهم ترین رکن حکومت جمهوری اسلامی و قوای سه گانه: رهبری ولی فقیه

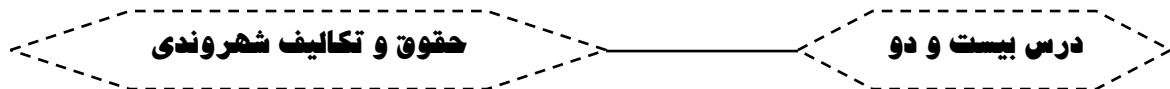
ولی فقیه	قوه مقننه	نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شورای نگهبان
	قوه قضاییه	رئیس قوه قضاییه، قضات دیوان عالی کشور، دادگاه ها، دادرها و ...
	قوه مجریه	رئیس جمهور، معاونان و وزارت خانه ها

*مهم ترین وظایف و اختیارات رهبر جمهوری اسلامی :

۱- تعیین سیاست های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن ها
۲- فرماندهی کل نیروهای مسلح
۳- عفو یا تخفیف مجازات محکومان در حدود موازین اسلامی
۴- نصب و عزل و قبول استعفای فقهای شورای نگهبان، رئیس قوه قضاییه، رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و فرماندهان نیروهای نظامی، انتظامی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

*تشکیل شوراهای اسلامی شهر و روستا در قانون اساسی: از آنجا که نوع حکومت در کشور ما جمهوری اسلامی است و مردم در همه شئون حکومت نقش و مشارکت دارند در قانون اساسی مورد توجه قرار گرفته است.

*هدف از تشکیل شوراهای اسلامی: شوراهای اسلامی با هدف همکاری مردم برای پیشبرد برنامه های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و عمرانی با توجه به شرایط و مقتضیات هر منطقه از کشور تشکیل می شوند اعضای این شوراهای مردم منطقه یا محل انتخاب می کنند.

*وقتی نهاد حکومت در یک جامعه شکل می گیرد: روابط متقابلی بین مردم و حکومت پدید می آید.

*منظور از واژه "شهروندی": شهروندی ارتباطی است که افراد را به یک حکومت مشخص پیوند می دهد و در نتیجه برای فرد و حکومت حقوق و تکالیفی ایجاد می شود.

*منظور از حقوق شهروندان: وظایف و تکالیف حکومت نسبت به مردم

*حقوق و تکالیف شهروندی چگونه معین می شود؟ قوانین هر کشور به ویژه قانون اساسی آن، حقوق و تکالیف شهروندی را معین می کند.

*آیا حقوق و تکالیف شهروندی کشورها یکسان است؟ چرا؟ خیر - زیرا حقوق و تکالیف شهروندی هر کشور متناسب با قوانین آن کشور است و قوانین کشورها نیز با یکدیگر متفاوت است.

*چند مورد از انواع حقوق شهروندی بر پایه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:

۱- حق برخورداری از عدالت قانونی
۲- حق برخورداری از عدالت قضایی
۳- حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی
۴- حق مشارکت سیاسی
۵- حقوق فرهنگی

«منظور از عدالت قانونی: عدالت قانونی یعنی این که حکومت در وضع قوانین، اجرای قوانین و نظارت بر اجرای قوانین بین شهروندان تبعیضی قائل نشود.

«منظور از حق برخورداری از عدالت قضایی: شهروندان حق دادخواهی دارند و هر کس می تواند به این منظور به دادگاه های صالح مراجعه کند. شهروندان حق دارند در همه دادگاه ها برای خود وکیل مدافع انتخاب کنند.

«حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی: هر شهروند حق دارد به آموزش و پرورش، مراکز فرهنگی و ورزشی، آتش نشانی، پلیس و نظایر آن دسترسی آسان داشته باشد. شهروندان حق دارند در محیطی پاک و سالم و بدون آلودگی زندگی کنند و از خدمات و امکانات بهداشتی و درمانی مناسب به بهترین وجه برخوردار شوند.

«مشارکت سیاسی: یعنی این که هر شهروند بتواند در امور سیاسی جامعه دخالت کند و در سرنوشت کشور خود نقش داشته باشد.

«مشارکت سیاسی مردم از راه های :

۱- شرکت در انتخابات ۲- عضویت و همکاری در احزاب و انجمن های سیاسی ۳- شرکت در راه پیمایی ها و تظاهرات

«طبق قانون اساسی مردم چه کسانی را به طور مستقیم و چه کسانی را به طور غیر مستقیم انتخاب می کنند؟

مستقیم: رئیس جمهور نمایندگان مجلس و شورای اسلامی اعضای شورای شهر و روستا
غیر مستقیم: در انتخاب رهبری، مردم اعضای مجلس خبرگان رهبری را انتخاب می کنند و به آن ها رای می دهند. سپس اعضای مجلس خبرگان که نمایندگان مردم هستند، رهبر را انتخاب می کنند.

«برخی از حقوق فرهنگی در قانون اساسی: حمایت از تشکیل خانواده و پاسداری از روابط خانوادگی - حمایت از تعلیم و تربیت شایسته - آزاد بودن استفاده از زبان های قومی و محلی در مطبوعات و رسانه های گروهی و تدریس ادبیات آن ها در مدارس در کنار زبان فارسی

«مهم ترین تکالیف شهروندی:

۱- رعایت قانون و مقررات ۲- همکاری با دولت ۳- پرداخت مالیات و عوارض
۴- دفاع از کشور ۵- تجاوز نکردن به منافع عمومی و حقوق دیگران

«نادیده گرفتن قانون یا سرپیچی از آن: موجب اختلال و هرج و مرج در جامعه می شود.

«جایگاه واقعی قانون در جامعه: قانون وقتی جایگاه واقعی خود را در جامعه پیدا می کند که همه افراد، اعم از کارگزاران و مسئولان و مردم، آن را رعایت کنند و به آن پایبند باشند.

«مالیات : مبلغی است که شهروندان بر اساس قانون و به صورت بلاعوض به دولت پرداخت می کنند تا صرف هزینه های عمومی کشور شود.

«عوارض: مبلغی است که شهروندان در مقابل دریافت خدماتی از دستگاه های اداری و دولتی، به آن ها می پردازند. برای مثال پولی که بابت صدور گواهینامه رانندگی پرداخت می شود.

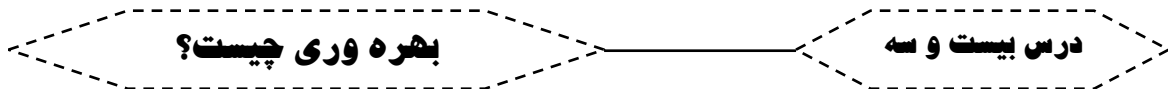
«هدف از تشکیل نیروهای نظامی و انتظامی: تامین امنیت کشور و حراست از مرزها و حفظ تمامیت ارضی

«برای حفظ آمادگی دفاعی و ادای تکلیف دفاع از کشور توسط شهروندان با : عضویت در سازمان بسیج و انجام خدمت سربازی توسط پسران

«تجاوز نکردن به منافع عمومی و حقوق دیگران بر اساس قانون اساسی: هیچ کس نمی تواند اعمال حق خویش را وسیله اصرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد. به عبارت دیگر، شهروندان مجاز نیستند برای استفاده از حقوق خود به منافع عمومی زیان برسانند و حقوق دیگران را ضایع کنند.

«امر به معروف و نهی از منکر در قانون اساسی: در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه ای همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می کند.

«بهره وری: بهره وری یعنی کار درست را با روش درست انجام دهیم. (کارایی و اثر بخشی)

«بهره وری با چه اقداماتی ارتباط دارد: بهره وری با صرفه جویی، انجام دادن کارها به صورت آگاهانه و عاقلانه، جلوگیری از زیاده روی و اسراف و اتلاف منابع، استفاده صحیح از امکانات و نعمت های الهی، کاهش هزینه ها و مانند آن ارتباط دارد.

«کارهایی که برای بهره وری بیشتر باید انجام دهیم:

- ۱- از بین کارهای ممکن، بهترین کار را انجام دهیم و بهترین هدف را انتخاب کنیم.
- ۲- آن کار را با بهترین روش انجام دهیم و بهترین وسیله را برای رسیدن به هدف انتخاب کنیم.

«دو حدیث درباره بهره وری:

پیامبر اکرم (ص) فرمود: "خداوند دوست دارد اگر کسی از شما کاری انجام می دهد، آن را محکم و بی عیب انجام دهد."

امام علی (ع) فرمود: فردی که به کاری بی اهمیت بپردازد، امور مهم تر را تباه ساخته است.

«نمونه هایی از تفکر بهره وری در زندگی مردم در روزگار گذشته:

ابداع و حفر قنات ذخیره کردن آب در آب انبارها خشک کردن و ذخیره محصولات کشاورزی تعاون و همیاری در امور کشاورزی

«نگرش نسبت به بهره وری: بهره وری یک نگرش نسبت به زندگی است. نگرشی که بر اساس آن، انسان می کوشد هوشمندانه کار کند، با به کارگیری روش های عاقلانه، بهتر به اهداف مادی و معنوی خود برسد و بهترین نتیجه را به دست آورد.

«نقش فرهنگ در افزایش بهره وری یک جامعه: اگر بهره وری در فعالیت های مختلف به صورت ارزش در بیاید، جامعه از نظر مادی و معنوی پیشرفت می کند.

«با توجه به احادیث عوامل موثر در بهره وری:

اهمیت دادن به کار مشورت میانه روی تقوا نظم در کار برنامه ریزی

«چند راهکار مهم برای افزایش بهره وری در زندگی:

- ۱- استفاده از وقت و زمان
- ۲- نظم و تربیت در کارها
- ۳- اصلاح عادت های غلط مصرفی
- ۴- انجام دادن کارها از روی آگاهی
- ۵- تنظیم جدول بودجه اقتصادی

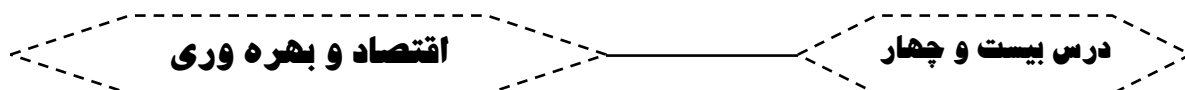

❖ **برای جلوگیری از اتلاف وقت و از دست ندادن زمان:** باید برنامه و اولویت بندی مناسب داشته باشیم و از وقت درست استفاده کنیم.

❖ **صرفه جویی:** صرفه جویی کم مصرف کردن نیست بلکه مصرف درست و به اندازه است. برای مثال برخی از خانواده ها در خرید مایحتاج زندگی یا برگزاری مهمانی ها و تهیه غذا اسراف یا زیاده روی می کنند.

❖ **انجام دادن کارها از روی آگاهی باعث افزایش بهره وری:** با کسب دانش و مهارت لازم برای هر کار، بازدهی ما بیشتر می شود و کمتر اشتباه می کنیم. همچنین برخی از مواد و وسایل به دلیل ناآگاهی افراد، از روش های درست نگه داری می کنیم.

❖ **منظور از تنظیم جدول بودجه اقتصادی:** تنظیم جدولی که در آن درآمدها و هزینه های (دخل و خرج) ماهانه افراد یا خانواده نوشته می شود و همکاری بین اعضای خانواده نیز از راهکارهای کمک به بهره وری است.

❖ **منظور از فعالیت اقتصادی:** هر جامعه ای برای ادامه زندگی و رفع نیازهای خود ناگزیر است از منابع طبیعی استفاده کند و ابزار و وسایل مورد نیاز خود را تولید کند. به این کار فعالیت اقتصادی گفته می شود.

❖ **شکل گیری رابطه اقتصادی بین افراد:** افراد در فعالیت های تولید، توزیع و مصرف، به طور مداوم با یکدیگر ارتباط برقرار می کنند و به این ترتیب، نوعی از روابط انسانی، یعنی رابطه اقتصادی بین افراد شکل می گیرد.

❖ **رابطه اقتصادی با چه هدفی:** با هدف تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات پدید می آید و حقوق و مقرراتی نیز بر آن حاکم می شود.

❖ **پیدایش سازمان ها و موسسات بانکی و پولی:** در چرخه تولید، توزیع و مصرف "پول" و شکل های مختلف آن به عنوان واسطه بین بخش ها ارتباط برقرار می کند. بر همین اساس، سازمان ها و موسسات بانکی و پولی در جامعه به وجود می آیند.

❖ **منظور از نهاد اقتصاد:** مجموعه فعالیت ها و روابطی که حول تولید و توزیع و مصرف کالاها و خدمات و بر اساس قواعد و مقررات خاص در یک جامعه شکل می گیرد، نهاد اقتصاد را به وجود می آورد.

❖ **برای افزایش بهره وری اقتصادی:** باید بهره وری را در تولید و توزیع افزایش دهیم و الگوی مصرف را نیز عقلانی کنیم.

❖ **افزایش بهره وری در تولید، یا توزیع یک کالا:** باید در نهاده ها یا فرآیند ها تغییرات مطلوبی به وجود بیاوریم.

❖ **منظور از نهاده ها یا ورودی ها:**

- ۱- منابع طبیعی، معدن، مواد خام و انرژی و ...
- ۲- نیروی کار (مدیر، متخصصان، کارکنان، کارگران و ...)
- ۳- سرمایه (پول، زمین، کارخانه، تجهیزات و ماشین آلات، ساختمان و ...)
- ۴- سایر هزینه ها (مالیات، تحقیقات و ...)

❖ **جایگاه تولید در اسلام:** از منظر اسلام اقتصاد و تولید وسیله اند نه هدف درواقع، تولید وسیله ای است که انسان از طریق آن نیازهای ضروری خود را رفع می کند و به مسائل مهم تر می پردازد.

❖ **سیاست دو گانه کشورهای قدرتمند صنعتی در بهره برداری از طبیعت و منابع طبیعی:** کشورهای صنعتی امروز سعی می کنند از طبیعت و منابع طبیعی خود محافظت کنند اما با تبلیغات و تحت تاثیر قرار دادن مردم دیگر کشورها، مصرف گرایی را که موجب تخریب محیط زیست می شود، تشویق می کنند.

❖ **در دنیای امروز تولید با هدف:** کسب سود بیشتر انجام می گیرد و سود جوین می پندارند بشر باید بر طبیعت غلبه کند و هرگونه دخل و تصرفی در آن مجاز است.

- * چرا افزایش تولید به هر روش و به هر قیمتی مجاز نیست: زیرا افزایش تولید و فعالیت های اقتصادی اگر به محیط زیست لطمه بزند با اصول بهره وری سازگار نیست، نابودی و تخریب طبیعت، خود هزینه های مجدد و مشکلات جبران ناپذیری برای ما به وجود می آورد.
- * بهره وری سبز به چه چیز تاکید می کند: بهره وری سبز به افزایش بهره وری همراه با حفظ محیط زیست تاکید می کند.
- * منظور از بهره وری سبز: یعنی استفاده از ابزارها، روش ها و فناوری های مختلف به طوری که تأثیرات مضر و منفی فعالیت های صنعتی و اقتصادی بر محیط زیست به حداقل ممکن برسد.
- * وضعیت بهره وری در کشور ما: وضعیت چندان مطلوبی ندارد - همه ما موظفیم با برنامه ریزی صحیح، نگرش بهره وری را در همه امور و فعالیت های بخش های مختلف اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) ترویج کنیم و به کار بگیریم.
- * وظیفه سازمان ملی بهره وری ایران: در زمینه وضعیت بهره وری و چگونگی راه های افزایش آن در بخش های مختلف اقتصادی کشور مطالعه، سیاست گذاری و نظارت می کند.
- * منظور از اقتصاد مقاومتی، یعنی در شرایط سخت بتوانیم کمترین اتلاف هزینه را داشته باشیم، روی پای خود بایستیم، از تولید ملی حمایت کنیم، از اسراف بپرهیزیم و از منابع و امکانات حداکثر استفاده را بکنیم.
- * محور اصلی اقتصاد مقاومتی بهره وری است.